

Mezőgazdálkodás AKG nélkül

Összefoglaló tanulmány

Az agrár-környezetgazdálkodási program egy éves kimaradásának
hatásai és értékelése

Készítette: Kalóczkai Ágnes és Kovács Krasznai Eszter
Argeomentum Kft.

2016.05.22.

Tartalom

.....	0
Bevezetés.....	2
Módszertan	3
A módszerválasztás indoklása, a lekérdezés és elemzés folyamata	3
A kutatási területek bemutatása	5
Hevesi-sík MTÉT.....	5
Dunavölgyi-sík MTÉT	6
Eredmények.....	8
A Hevesi-sík MTÉT	8
A felmért gazdaságok alapadatai és legfontosabb gazdasági jellemzői.....	8
AKG program a Hevesi-síkon	12
A legfőbb motivációk az AKG-ban való részvételre.....	12
Területi jellemzők, változások és az AKG program.....	14
Általános vélemények az AKG programról és az előírásokról	17
Változások az AKG kifizetés kimaradásának hatására.....	19
Összefüggés vizsgálatok a Heves-sík MTÉT-n.....	21
Az AKG kifizetés hiányának pénzügyi hatásai.....	23
Az AKG és a jövő	25
A Hevesi-sík MTÉT eredményeinek összefoglalása	27
A Dunavölgyi-sík MTÉT	29
A felmért gazdaságok alapadatai és legfontosabb gazdasági jellemzői.....	29
AKG program a Dunavölgyi-síkon.....	32
A legfőbb motivációk az AKG-ban való részvételre.....	33
Területi jellemzők, változások és az AKG program.....	34
Általános vélemények az AKG programról és az előírásokról	36
Változások az AKG kifizetés kimaradásának hatására.....	39
Összefüggés vizsgálatok	41
Az AKG kifizetés hiányának pénzügyi hatásai.....	43
Az AKG és a jövő	43
Dunavölgyi-sík MTÉT eredményeinek összefoglalása	46
Köszönetnyilvánítás.....	47
Irodalomjegyzék	48

Bevezetés

A magyar kormány 2014. végén az agrár-környezetgazdálkodási (AKG) program egy éves kimaradását jelentette be arra hivatkozva, hogy a Közös Agrárpolitika 2014-2020-as ciklusával kapcsolatos tárgyalások elhúzódtak, így az új ciklus szabályrendszerének magyar jogrendszerbe való átültetése nem történt meg kellő időben.

E kutatás átfogó célja, hogy feltárja, milyen hatásokkal járt az agrár-környezetgazdálkodási kifizetés egy évi kimaradása olyan gazdaságok számára, amelyek természeti értékekben igen gazdag területeken működnek, s hogyan reagáltak ezek a gazdaságok a megváltozott viszonyokra.

Az AKG kifizetés 2015. évi kimaradása alapvető feltételezésünk szerint számos változást idézett elő a korábbi AKG ciklusokban részt vevő gazdaságok körében. Annak érdekében, hogy megtudjuk, az egy éves kifizetés kimaradása valójában milyen hatásokkal járt, kérdőíves felmérést végeztünk a Hevesi-sík Magas Természeti Értékű Területen és a Dunavölgyi-sík Magas Természeti Értékű Területen (MTÉT). Feltártuk, hogy hogyan változtatták meg a gazdálkodók gazdálkodási szokásaikat a szóban forgó évben, s milyen lehetőségektől estek el az AKG kifizetés¹ hiányában. További kérdéseket fogalmaztunk meg az AKG szabályaira vonatkozóan, hogy megismerjük a gazdálkodók véleményét az előírásokról, megtudjuk, hogy mely előírásokat tartották be 2015-ben és milyen megfontolásból, valamint hogy mik az AKG programmal kapcsolatos terveik a jövőre vonatkozóan.

Részletes kutatási céljaink a következők:

- i. Megvizsgálni és értékelni az AKG program azon elemeit, előírásait, amelyeket a gazdák az AKG kifizetés nélküli évben is betartottak vagy fenntartottak;
- ii. megvizsgálni az AKG kifizetések hozzávetőleges pénzügyi fontosságát a gazdaságok számára;
- iii. megismerni a gazdálkodók terveit a jövőre vonatkozóan, különös tekintettel a belépési hajlandóságukat az AKG 2016-2020-as ciklusába.

Tanulmányunk a két kutatási területen végzett felmérés legfontosabb eredményeit ismertetjük, részletezve a kutatásban részt vevő gazdaságok alapadatait, az AKG programról alkotott gazdálkodói véleményeket, valamint a 2014-2015-ös gazdálkodási évben történt változtatásokat és a jövőbeli terveket.

¹ Tanulmányunkban egyes esetekben szándékosan az „AKG támogatás” kifejezést használjuk a hivatalos elnevezés („AKG kifizetés”) helyett. A felmérés során ugyanis kiderült, hogy a gazdálkodók támogatásként értelmezik és kezelik az AKG programból származó pénzt. Azokban az esetekben, amikor a támogatás elnevezést használjuk, utalni kívánunk a gazdálkodók e fajta hozzáállására.

Módszertan

A módszerválasztás indoklása, a lekérdezés és elemzés folyamata

Kutatási kérdéseink megválaszolására a kérdőívezés módszerét választottuk. A kérdőívezést általában nagy mennyiségű kvantitatív adatok felvételezésé céljából alkalmazzák, amely során nem feltétlenül cél a kutatási téma mélyebb feltárása, kontextusának megértése, sokkal inkább a mennyiségi adatok begyűjtése. Az agrár-környezetgazdálkodási kifizetések 2015. évi kimaradásának és az ebből fakadó gazdálkodási tevékenységek megváltozásának felméréséhez a mennyiségi adatgyűjtés mellett bizonyos kérdések mélységi megértése is célja volt a kutatásnak, ezért a kérdőívezés és az interjúzás határán elhelyezkedő félig-nyílt kérdőívezés módszerét alkalmaztuk. E kérdőív típus esetében a zárt, egyszerű eldöntendő vagy előre megadott válaszokat tartalmazó kérdések mellett meghatározó számban szerepelnek a nyílt, kifejtendő, a válaszadó saját megfogalmazásában elhangzó válaszokra koncentrálnó kérdések. A téma alapos megértéséhez elegendőnek bizonyult ez az adatgyűjtési forma, mivel a kiválasztott kutatási területeken a szerzők által korábban végzett kutatások, (Kalóczkai, 2012; Kovács, 2014; Kovacs, 2015, Kovács 2016) elegendő háttértudást biztosítottak a kérdőívezés előkészítéséhez és a begyűjtött adatok megfelelő kontextusban való értelmezéséhez.

A kérdőívezést a Hevesi-sík Magas Természeti Értékű Területen (MTÉT) és a Dunavölgyi-sík MTÉT területeken végeztük. A kutatási területek kiválasztásánál elsődleges szempont volt, hogy Magas Természeti Értékű Területeket vizsgáljunk, mivel így a zonális célprogramokkal kapcsolatos véleményeket is fel tudjuk mérni. További fontos szempontként vettük figyelembe, hogy rendelkezünk-e korábbi tapasztalatokkal, ismeretekkel, ismeretségekkel az adott területtel kapcsolatban. Ez utóbbi szempont figyelembe vételére azért volt szükség, mert kutatásunk az AKG program kritikai vizsgálatát tűzte ki célul, amely esetenként kényes kérdéseket is magába foglalt. Szükség volt tehát olyan helyi személyek (pl. természetvédelmi őr, falugazdász) támogatására, akikkel korábbi kutatásaink során ismeretségre tettünk szert, s akik kulcsembereként segítették a kérdőívezés előrehaladását. A kutatási terület kiválasztásánál a terület nagysága és a gazdálkodók száma is meghatározó volt.

Kutatási területenként 99 darab kérdőív kitöltésére nyílt lehetőség, ami a Hevesi-sík MTÉT esetében a regisztrált igénylők körülbelül 40%-át, míg a Dunavölgyi-sík esetében a regisztrált igénylők 24%-t teszi ki. A Hevesi-sík MTÉT területén információink szerint 230-250, a Dunavölgyi-sík MTÉT területén körülbelül 400-430 regisztrált igénylő van (szóbeli közlés).

A kérdőívezés célcsoportjába azok a gazdálkodók tartoztak, akik a kutatási területen belül tevékenykednek, korábban részt vettek már az agrár-környezetgazdálkodási programban, és lehetőség szerint nem gazdálkodnak nemzeti park igazgatóságtól bérelt területen. Ez utóbbi kritérium jelentősége abban rejlik, hogy a nemzeti park igazgatóságtól bérelt területeken a gazdálkodónak a támogatási programok meglététől függetlenül be kell tartania bizonyos természetvédelmi előírásokat. Mivel ezek sok esetben megegyeznek vagy átfednek az AKG szabályokkal, így a 2015. évi támogatások kimaradásának hatását ezen gazdálkodók esetében nehezebben vagy egyáltalán nem lehet vizsgálni.

Az AKG kifizetést igénylő gazdálkodók személyére vonatkozóan hivatalos adatokkal nem rendelkezünk, így a célcsoport feltárásában a helyi kulcsemberek (természetvédelmi őrök, falugazdászok), és maguk a gazdálkodók voltak. Egy-egy újabb gazdálkodó

megkereséséhez a hólabda módszert alkalmaztuk, ugyanakkor figyelembe vettük, hogy a mintában mindegyik gazdaságméret kategóriába eső gazdaság megjelenjen. A kérdőívezést addig folytattuk egy-egy terepen, amíg meg nem közelítettük a kívánt kérdőív számot, vagy amíg már nem kaptunk újabb gazdálkodói neveket.

A kérdőív operacionalizálása (a kérdések kialakítása) során törekedtünk az egyszerű megválaszolhatóságra (eldöntendő vagy feleletválasztó kérdések), ám a gazdálkodó válaszai mögött megbújó okok és személyes vélemények, attitűdök feltárása is célunk volt. Ennek érdekében meghatározó számban nyílt (indoklást kérő) kérdések is szerepeltek a kérdőívben, amelyek lehetőséget adtak arra, hogy a gazdálkodók a saját szavaikkal fogalmazzák meg a választ, s így árnyaltabb képet kapjunk a kutatási témáról. Ennek köszönhetően a kérdőív terjedelmileg is hosszabb lett, valamint a lekérdezés ideje is hosszabbra nyúlt az átlagosnál, ám ez a téma komplexitásából kifolyólag indokolt volt. A kérdések meghatározásakor és megfogalmazásakor építettünk korábbi kutatási tapasztalatainkra, eredményeinkre.

A félig-nyílt kérdőív esetleges hibáinak, következtelenségeinek kiszűrése érdekében próbalekérdezést végeztünk 6 gazdálkodóval. A próbalekérdezés során a kérdőív formai, tartalmi és logikai szempontok alapján teszteltük.

A kérdőív a következő módon épült fel:

- Bevezető kérdések: egyszerűen, gyorsan megválaszolható kérdések a gazdaság alapadataira vonatkozóan. Célja a ráhangolódás, a gazdálkodás körülményeinek megismerése, a főkérdések felvezetése, valamint főkérdésekre adott válaszok kontextusban való elhelyezésének megalapozása.
- Főkérdések: az AKG kifizetéssel kapcsolatos saját tapasztalatok, vélemények feltárása, a 2014-2015-ös gazdálkodási év nehézségeinek feltárása, a gazdálkodási stratégiák változásainak felmérése. Célja a vizsgálni kívánt téma részletes lekérdezése.
- Levezető kérdések: a gazdálkodásra, valamint az igényelni kívánt AKG támogatásokra vonatkozó tervek megismerése. Célja a gazdálkodást érintő, valamint a támogatásokkal összefüggő jövőbeli tervek feltárása és a kérdőívezés levezetése.

Az adatok egy előre megszerkesztett Excel táblázatban kerültek rögzítésre. A rögzített kérdőívek adatai az elemzést megelőzően tartalmi ellenőrzésen (ellenőrző számításokat végeztünk a számadatokra vonatkozóan, illetve összevetettük a kvalitatív és kvantitatív adatokat az esetleges ellentmondások kiszűrése érdekében) estek át.

A zárt kérdések esetében az elemzés a kérdőíveken előre rögzített nominális válaszkódok alapján történt. Ez azt jelenti, hogy a feleletválasztós vagy eldöntendő kérdések esetén a válaszok egy előre meghatározott számkódot kaptak, s az elemzés során ezen számkódokat elemeztük. A nyílt kérdések esetében szintén kódokat képeztünk a válaszkategóriák meghatározása céljából. A nyílt válaszok kódolását az összes adat beérkezését követően végeztük el, ezzel biztosítva a legpontosabb válaszdifferentiálást és a válaszok torzításának minimalizálását.

A kutatási területek bemutatása

Hevesi-sík MTÉT

A Hevesi-sík a Duna-Tisza-közének észak-keleti részén helyezkedik el, az Észak-alföldi hordalékkúp síkság része. Magas ártéri hordalékkúp síkság a Tiszától északra, Jászkisér és Füzesabony között. Északról a Tarna, nyugatról a Zagyva patak, délről és keletről pedig a Tisza folyó határolja. A Hevesi-sík az Alföld leglaposabb tája, tengerszint feletti magassága 90 és 120 méter között változik (http2).

A Hevesi-sík MTÉT teljes területe 61 626 hektár, amely a Hevesi-síkon, a Hevesi ártéren és az Észak-alföldi hordalékkúp-síkságon terül el. A támogatható terület kiterjedése 57 523 hektár (http3).

A mai Hevesi-sík MTÉT kijelölése 2 szakaszban valósult meg (szóbeli közlés). Az első kijelölési fázis 2002-ben kezdődött, amikor az ország 10 nemzeti parkja a 2/2002 (I.23.) KöM-FVM együttes rendelet alapján, a Nemzeti Agrár-környezetvédelmi Program (NAKP) keretében 1-1 területet jelölt ki saját működési területén belül, hogy ott megalakuljon egy új természetvédelmi kategória, akkori elnevezésével élve az Érzékeny Természeti Terület (ÉTT). A Bükki Nemzeti Park (BNPI) esetében ez a terület a jelenlegi Hevesi-sík MTÉT északi részét foglalta magába. Bár a BNPI által kijelölni kívánt területek meghaladták az akkori Hevesi-sík ÉTT kiterjedését, a rendelkezésre álló pénzügyi források nem tették lehetővé, hogy e keretnél nagyobb kiterjedésű ÉTT területet jelöljenek ki. Az első körben szakaszban zajló kijelölés során tehát kimaradtak olyan területek, amelyeket természeti értékeik alapján szükséges lett volna kijelölni. Az AKG folyamatos fejlődésével, valamint újabb források megnyitásával 2008-ban aztán lehetőség nyílt a területek bővítésére. Ekkor már a Mezőgazdasági Parcella Azonosító Rendszer (MEPAR) alapján, 6 újabb településsel (Heves, Hevesvezekény, Jászivány, Kisköre, Pély és Tarnaszentmiklós) és azok természeti értékeivel bővült az ÉTT.

Az AKG program célprogramjai közül a felmérésben részt vevő gazdálkodók összesen 7 célprogramban vettek részt. Az 1. táblázat szemlélteti, hogy a Hevesi-sík területén a felmért gazdaságok körében, illetve a szántóföldi célprogramok közül is a tűzokos szántóföldi célprogram volt a legnépszerűbb a 2002-2014 közötti ciklusokban. A gazdálkodók több, mint egytizede vett részt a szántóföldi kék vércse és a madár/apróvad célprogramokban. A gyepprogramokon belül a gazdálkodók körülbelül egyharmada vett részt a tűzokos gyepprogramban, és egy-egy fő a természetvédelmi célú élőhely gazdálkodás és az extenzív gyepgazdálkodás célprogramokban. Az integrált szántó horizontális célprogramban a gazdálkodók egyötöde vett részt.

Támogatási rendszer	Célprogram csoport	Célprogram megnevezése	Részvételi arány ²
zonális célprogramok	szántóföldi célprogramok	Szántóföldi növénytermesztés túzok élőhely-fejlesztési előírásokkal célprogram	64%
		Szántóföldi növénytermesztés kék vércse élőhely-fejlesztési előírásokkal célprogram	12%
		Szántóföldi növénytermesztés madár- és apróvad élőhelyfejlesztési előírásokkal célprogram	10%
	gyep célprogramok	Gyepgazdálkodás túzok élőhely-fejlesztési előírásokkal célprogram	30%
		Gyepgazdálkodás élőhely-fejlesztési előírásokkal célprogram	1%
horizontális célprogramok	szántóföldi célprogramok	integrált szántó	21%
	gyepes célprogram	extenzív gyepgazdálkodás	1%
	ültetvény célprogramok		7%

1. táblázat: A gazdálkodók részvétele az AKG célprogramokban

Dunavölgyi-sík MTÉT

A Dunavölgyi-sík MTÉT Bács-Kiskun megye északi részén és Pest megye déli részén helyezkedik el. Az MTÉT legnagyobb része a Felső-Kiskunsági szikes puszták és turjánvidék, valamint a Kiskunsági szikes tavak és az őrjegi turjánvidék Natura 2000 területen található.

Az MTÉT 104 049 hektár kiterjedésű, amelyből a támogatható területek 97 348 hektárt tesznek ki. Az Dunavölgyi-sík már a 2004-2009-es AKG ciklus idején is szerepelt az akkor még ÉTT név alatt futó rendszerben.

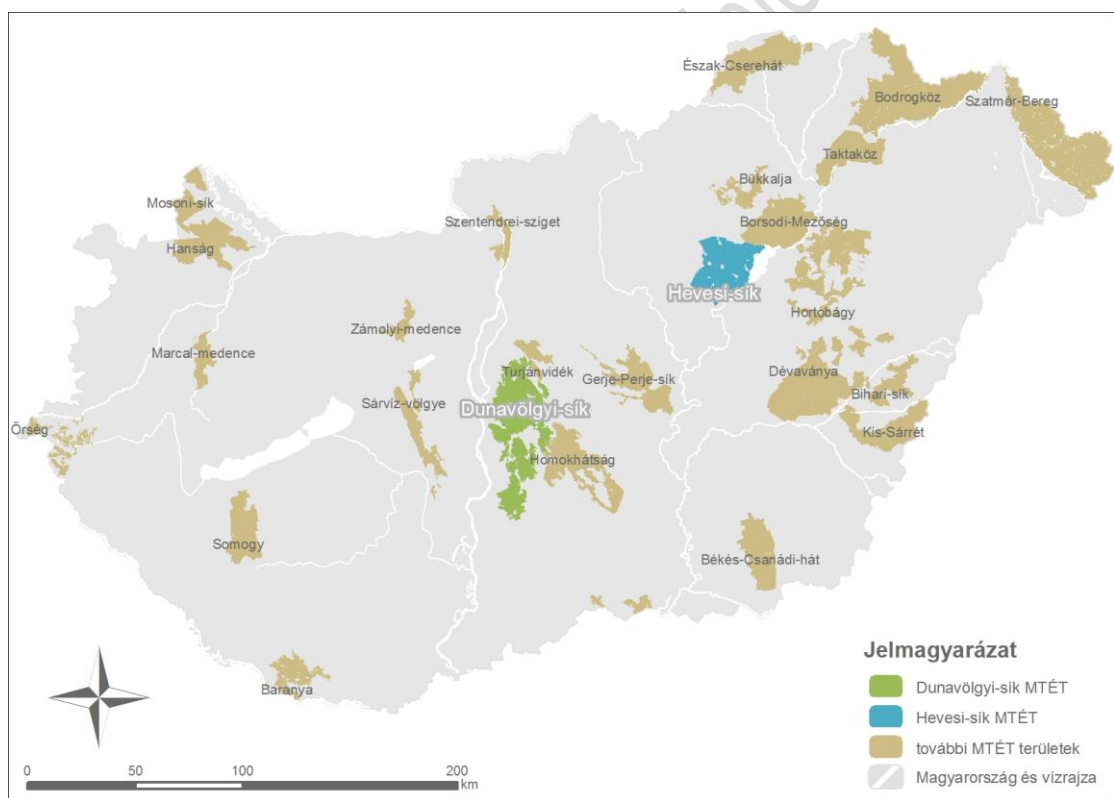
A Dunavölgyi-sík MTÉT területén készült felmérésben résztvevő gazdálkodók az AKG program horizontális és zonális célprogramjai közül összesen 7-ben vesznek részt (2. táblázat). A legnépszerűbb a gyepgazdálkodás túzok élőhely-fejlesztési célprogram (a gazdák 62%-a), ami nem meglepő, hiszen a kutatási területen nagy arányban fordulnak elő gyepek. A gazdálkodók 46%-a csatlakozott a túzokos szántó célprogramhoz, s 41%-a a horizontális integrált szántó célprogramhoz. A további 4 célprogramban a gazdálkodók kis százaléka vesz részt.

² egy gazdálkodó egyszerre több célprogramban is részt vett

Támogatási rendszer	Célprogram csoport	Célprogram megnevezése	Részvételi arány
zonális célprogramok	szántóföldi célprogramok	Szántóföldi növénytermesztés tűzok élőhely-fejlesztési előírásokkal célprogram	46%
		Szántóföldi növénytermesztés madár- és apróvad élőhelyfejlesztési előírásokkal célprogram	4%
	gyep célprogramok	Gyepgazdálkodás tűzok élőhely-fejlesztési előírásokkal célprogram	62%
		Gyepgazdálkodás élőhely-fejlesztési előírásokkal célprogram	1%
horizontális célprogramok	szántóföldi célprogramok	integrált szántó	40%
	gyepes célprogram	extenzív gyepgazdálkodás	7%
	ültetvény célprogramok		7%

2. táblázat: A felmérésben résztvevő gazdálkodók választott célprogramjai és a célprogramokban résztvevők megoszlása

A két kutatási területet az 1. ábra szemlélteti.

1. ábra: Magyarország MTÉT területei és a vizsgált területek elhelyezkedése

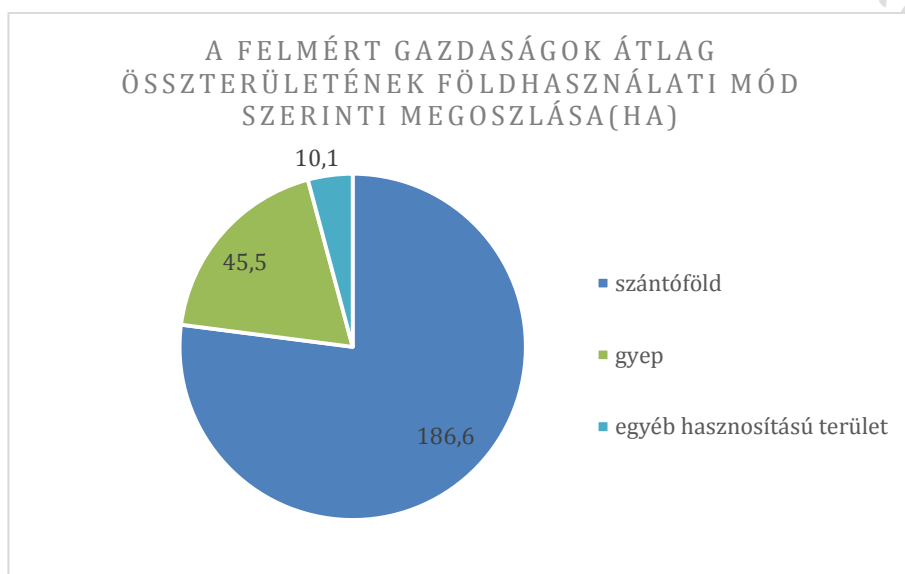
Eredmények

A Hevesi-sík MTÉT

A felmért gazdaságok alapadatai és legfontosabb gazdasági jellemzői

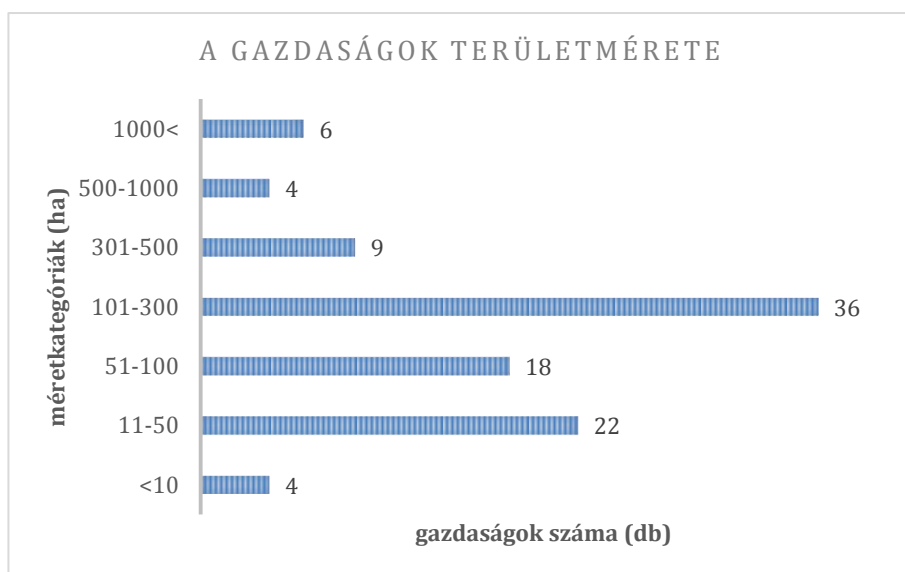
Gazdaságméretek

A felmért gazdaságok átlagos mérete 242,2 hektár. Ennek általában legnagyobb részét a szántóföld, kisebb részét a gyepek teszik ki, s elvétve gyümölcsösökkel, erdővel vagy egyéb területtel is rendelkeznek a gazdaságok (2. ábra). A legkisebb gazdaság 3 hektáron, a legnagyobb 1600 hektáron gazdálkodik.

2. ábra: A felmért gazdaságok átlagos összterülete és földhasználati mód szerinti megoszlása

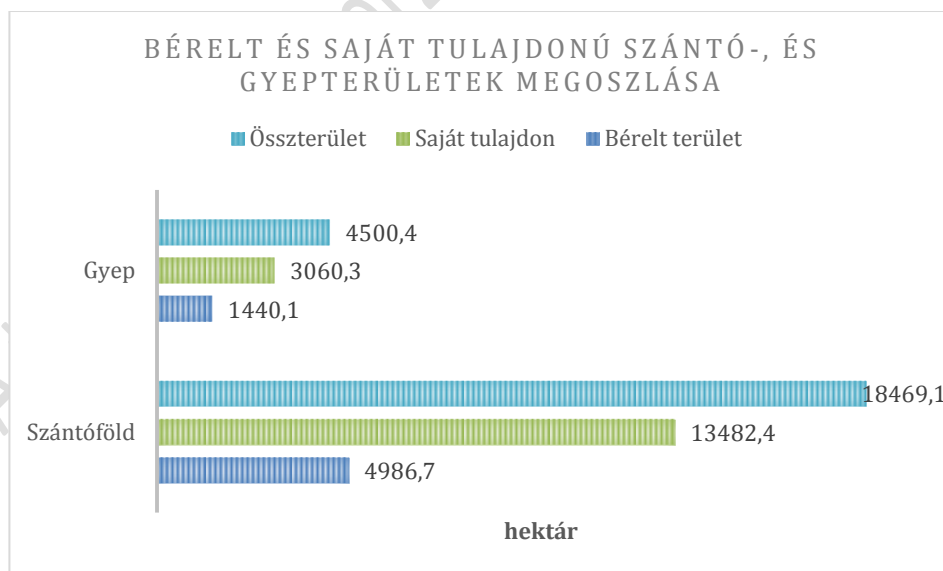
A gazdaságok méret szerint 6 kategóriába sorolhatók. A legtöbb gazdaság 101 és 300 hektár közötti területen gazdálkodik (3. ábra). Mennyiségben második helyen állnak a 11 és 50 hektárral rendelkező gazdaságok, majd ennél valamivel kisebb létszámban következnek az 51 és 100 hektáron gazdálkodók.

3. ábra: A felmért gazdaságok méret szerinti megoszlása

Bérelt és saját területek aránya

A gyepek és a szántóföldek bérelt és saját területekből tevődnek össze. A 4500,4 hektár gyepeknek körülbelül kétharmada saját tulajdonban van, egyharmada pedig bérelt terület. A szántóföldek szintén hasonló arány figyelhető meg. A 18469,1 hektárnak körülbelül kétharmada saját tulajdon, s valamivel kevesebb, mint egyharmada (27%) bérelt terület (4. ábra).

4. ábra: A bérelt és saját területek aránya szántó, valamint gyepterületek esetében

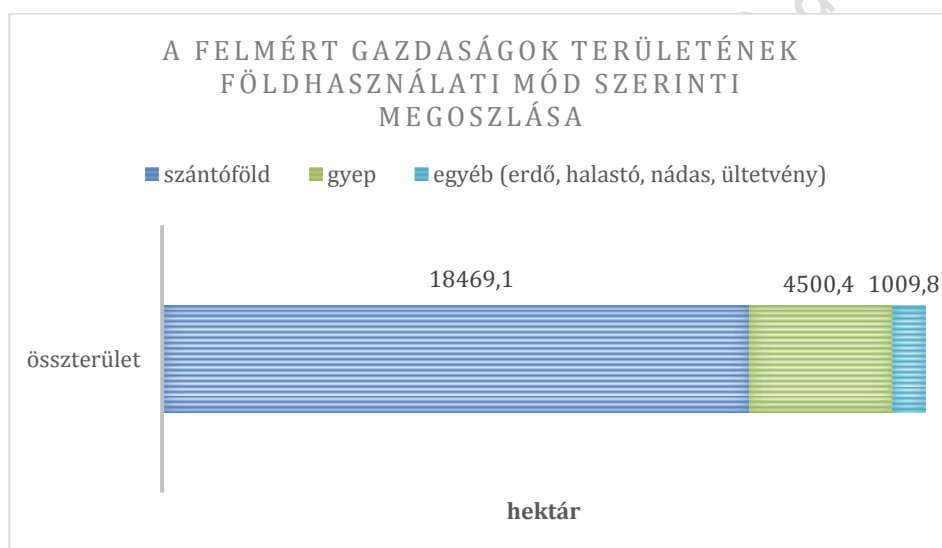
A 99 gazdálkodó közül 63-an folytatnak gyepgazdálkodást (64%). Közülük 34 fő csak saját tulajdonban lévő gyepen gazdálkodik, míg a fennmaradó 29 főnek csak bérelt (12 fő), vagy a saját tulajdonú gyepterületein kívül bérelt gyepterületei is vannak.

A 99 gazdálkodó közül 98-an folytatnak szántóföldi gazdálkodást (99%), egy fő teljes egészében gyepgazdálkodással foglalkozik. A 98 gazdálkodó közül 54-en rendelkeznek bérleti szerződéssel szántóföldre vonatkozóan, s közülük 4 főnek a bérelt szántóterületen kívül saját tulajdonú szántóföldje nincs.

A területileg illetékes Bükki Nemzeti Park Igazgatóságtól összesen 17 gazdálkodó (17%) bérel földeket. Közülük 5-en (29%) szántót, 12-en (70%) gyepet, egy fő (1%) pedig gyepet és szántót is bérel az Igazgatóságtól.

Földhasználati és állattartási jellemzők

A megkérdezett gazdálkodók összesen 23 979,3 hektáron gazdálkodnak, amelynek legnagyobb részét (77%) a szántóföldek teszik ki. A gyepgazdálkodás (18,8%) és az egyéb hasznosítású területek (4,2%), úgy mint erdők, ültetvények, nádasok, a szántóföldek kiterjedéséhez képest lényegesen kisebb területet foglalnak el (**Hiba! A ivatkozási forrás nem található.**).

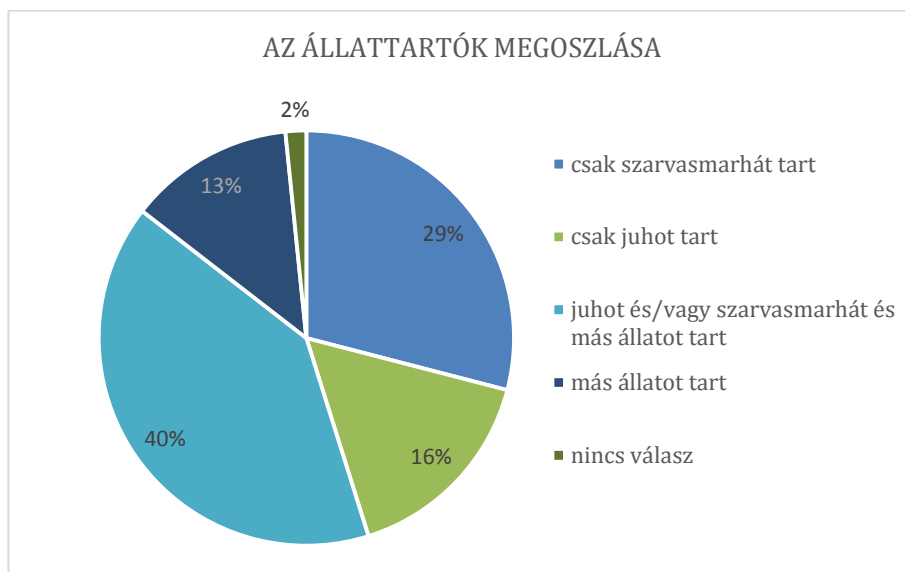

5. ábra A felmért gazdaságok összterülete és földhasználati mód szerinti megoszlása

A felmérésben részt vevő gazdaságok földhasználati mód szerinti megoszlási adatai néhány százalékkal haladják meg az országos szintű, egyéni gazdaságokra vonatkozó átlagadatokat (http1). A KSH 2010. évi adatai szerint az egyéni gazdaságok által használt mezőgazdasági területek 71%-a szántóföld, 13%-a gyep, s a fennmaradó 16% erdő, szőlő, gyümölcsös, konyhakert vagy egyéb terület. Az országos átlag feletti érték azzal magyarázható, hogy a KSH fent hivatkozott adatai az egyéni gazdaságokra (adószámmal rendelkező egyéni vállalkozások) vonatkozik, amelyek körében a szántóföldek aránya kimagasló, míg jelen felmérésben gazdasági szervezetek (jogi és nem jogi személyiségű vállalkozás, az egyéni vállalkozás és az egyéni gazdasági tevékenységet folytatók nélkül) is részt vettek, s ezek arányosan kevesebb szántóföldön gazdálkodnak az országos felmérés szerint.

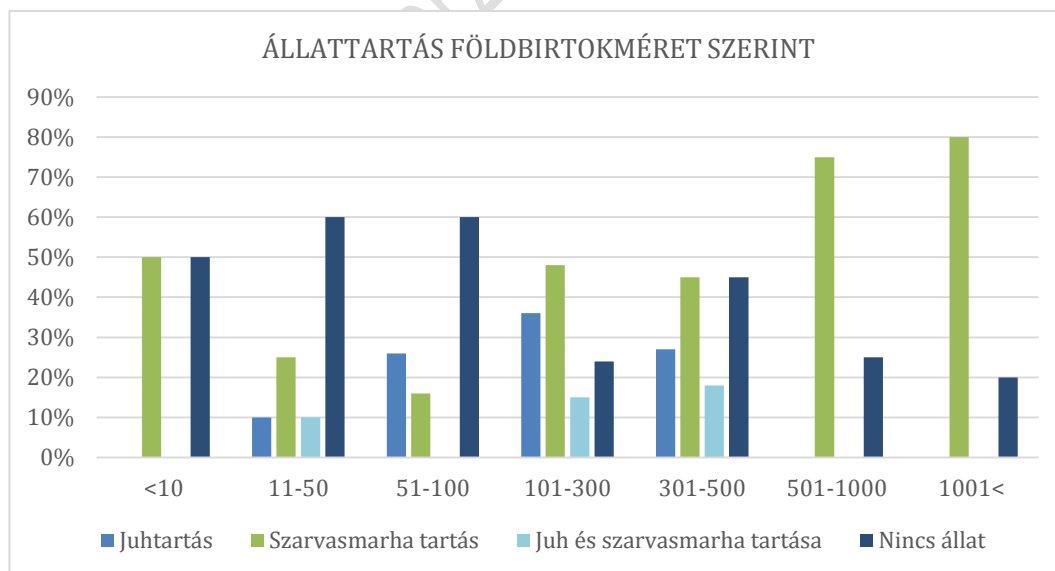
A kérdőív az állattartásra vonatkozó adatok felmérésére is kiterjedt. A 99 gazdálkodó közül 62 fő tart állatokat (nem beleértve ebbe a háztáji állatokat), tehát 37-en csak növénytermesztéssel foglalkoznak. Az állattartók közel egyharmada csak szarvasmarhát, 16%-uk csak juhot tart. A legtöbbben juhot és/vagy szarvasmarhát is,

valamint ezeken kívül más állatfajokat pl. sertést, baromfit, lovat, szamarat, kecskét tartanak (6. ábra).

6. ábra: Az állattartók megoszlása

A szarvasmarha és juh tartása³, valamint a földméret kategóriák közötti kapcsolatot a 7. ábra mutatja. Ebből az látható, hogy a 101 és 500 hektár közötti gazdaságok tartják a legnagyobb arányban ezeket a jószágokat. Az 500 hektár fölötti gazdaságok földterületeinek jelentős része szántóterület, tehát kizárólag növénytermesztéssel foglalkoznak. A nagyméretű gazdaságok közül 5-en tartanak szarvasmarhát, közülük kettő csak tejelő marhát, kettő csak húsmarhát tart, egy gazdálkodó pedig nem adott a kiértékelhető választ a kérdésre.

7. ábra: Az állattartás, valamint a földbirtokméret közötti kapcsolat

³ A tanulmány további részében azokra az állatfajokra koncentrálunk, amelyek meghatározóak a két kutatási területen, s amelyek leginkább befolyásolják a gazdálkodó gyepgazdálkodási és növénytermesztési döntéseit.

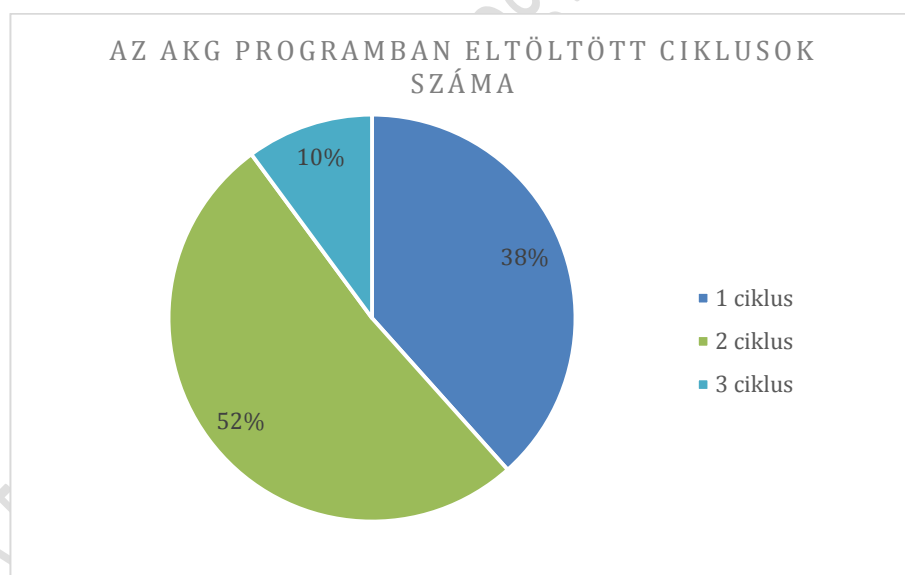
A 22 juhászat összesen 3481 juhot, a 39 szarvasmarha tartó pedig összesen 4473 szarvasmarhát tart a területen. A juhval és szarvasmarhával foglalkozó gazdák összesen 3599 hektár gyepen gazdálkodnak. A legkisebb gazdaság, amely állattartással foglalkozik 8,2 hektár, míg a legnagyobb 1600 hektár összterülettel rendelkezik. A legnagyobb gazdaság, amely egyáltalán nem tart állatot, 1000 hektár területtel rendelkezik, és szinte kizárólag (98%-ban) szántóföldi növénytermesztést folytat.

A leghosszabb idő, amit a megkérdezettek gazdálkodással töltöttek 45 év, a legrövidebb pedig 6 év volt. A megkérdezettek átlagosan 23,3 éve gazdálkodnak a kutatási területen.

AKG program a Hevesi-síkon

A felmérés során külön kérdéssor foglalkozott az agrár-környezetgazdálkodási programmal kapcsolatos alapadatok felmérésével. A legfontosabbak kérdések arra keresték a választ, hogy a gazdálkodók melyik célprogramokba és milyen indokok alapján léptek be, s földjeik mekkora hányadát vitték be a programba.

A felmérésben részt vevő gazdálkodók átlagosan két AKG ciklusban vettek eddig részt. A 99 gazdaságból 38 gazdaság 5 éve, vagy legalább 5 éve részt vesz az agrár-környezetgazdálkodási programban (többen voltak, akik nem tudták pontosan megmondani, hogy hány éve vesznek részt a programban, ám biztosan tudjuk róluk, hogy a legutóbbi 2009-2014-es ciklusban részt vettek). A gazdálkodók több, mint fele (51 fő) már 10 éve, s körülbelül egytizede (10 fő) már a kezdetektől fogva részt vesz a programban (8. ábra).

8. ábra: Az AKG programban eltöltött ciklusok száma

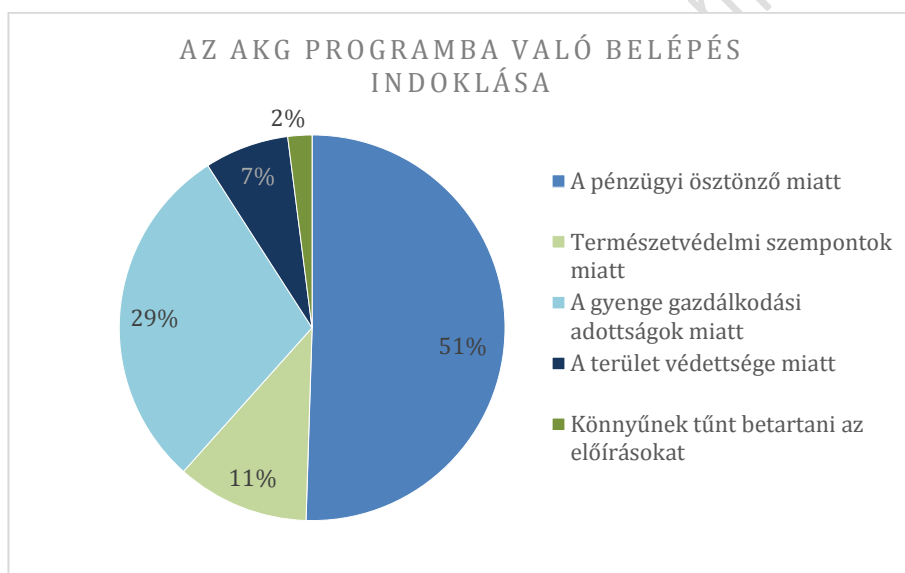
A gazdaságok 57%-a csak egy célprogramban vesz részt, míg 43%-uk egynél több célprogramba is belépett.

A legfőbb motivációk az AKG-ban való részvételre

A gazdálkodók fele (51%) elmondta, hogy az AKG programhoz elsősorban annak anyagi hozadékai miatt csatlakozott (9. ábra). Habár ez az indok magától értetődőnek tűnik, elemzésünk rámutatott arra, hogy a programba való belépést az anyagi ösztönzőkön kívül az is meghatározza, hogy milyen adottságokkal rendelkezik a terület, amelyen a gazdálkodás folyik. A gazdálkodók egyharmada kérdésünkre azt válaszolta, hogy az AKG

programba való belépésüket leginkább területeik gyenge minősége indokolta, amely erősen limitálja a termés mennyiségét és minőségét, így a gazdaság fenntartása érdekében volt szükség az AKG támogatásra. Az AKG támogatás szükségességének indoklására a következő három jól elkülöníthető okhalmazok említették a gazdálkodók:

- az AKG támogatás anyagi biztonságot teremt és a gyenge minőségű területeken is tervezni lehet a gazdálkodással: „a mezőgazdaságban semmi sem biztos. A földek terméketlenek, rosszak. A támogatás az egyetlen biztos dolog, ha rossz földed van.”; „elég rossz minőségűek a földek, maximális hozammal se gazdaságos (ezeken a talajokon)”
- a támogatás elvárás a gazdálkodók részéről: „ezek olyan rossz minőségű földek, amin "rendesen" nem lehet termelni, szóval a támogatásra szükség van”; „gyenge adottságú terület, ami után "járnia kell" támogatásnak”
- az AKG támogatás mint szükséges kompenzáció a mezőgazdasági szempontból marginális területeken lévő gazdaságok anyagi „fenntarthatóságának” biztosítása érdekében: „túl kicsi vagyok a versenyképességhez, szükség van a kompenzációra”; „intenzív gazdálkodást nem tudok folytatni, és mivel nem termeléshez kötött a támogatás, így jónak tűnt”.

9. ábra: Az AKG programba való belépés oka(i)

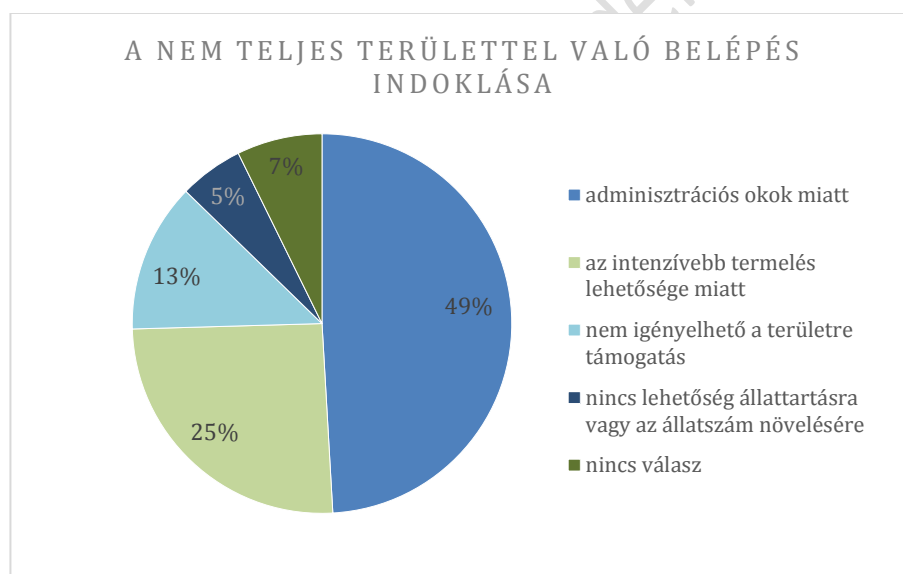
A megkérdezettek körülbelül egytizede azért lépett be az AKG programba, mert fontosnak tartja a természetvédelmet, s korábban is természetközeli módon gazdálkodott. A gazdálkodók egy másik kisebb csoportja elmondta, hogy a területeik különböző kategóriájú védettség alá esnek, így az AKG program előírásainak betartása az eleve (a NPI által) szabályozott gazdálkodáshoz képest nem jelentett különösebb terhet. Egyesek elmondták, hogy bizonyos esetekben az AKG előírásoknál szigorúbb NPI-i szabályoknak is meg kell felelni. További két gazdálkodó úgy fogalmazott, hogy azért döntött a belépés mellett, mert az akkori előírások betartása nem tűnt bonyolultnak a már megszokott gazdálkodási szokásaikhoz képest.

Területi jellemzők, változások és az AKG program

Az AKG programba bevitt területek aránya és jellemzőik

A gazdálkodók 45%-a az összes területével, míg 55%-uk az összes bevihető területek csak egy bizonyos részével lépett be a programba. Ez utóbbi csoport a következő okokkal indokolta, hogy nem a teljes területtel lépett be a programba (10. ábra):

- A gazdálkodók 49%-a földtulajdoni adminisztrációs nehézségekre hivatkozva nem vitte be a teljes területét: osztatlan közös tulajdonban lévő területen gazdálkodnak; a földbérleti szerződés nem terjedt ki a támogatási ciklus teljes egészére, vagy bizonytalan volt a földbérletek megkötése.
- A gazdálkodók 25%-a tudatosan döntött úgy, hogy csak a kevésbé termékeny területeit viszi be a programba, így a jobb minőségű területeken előírások nélkül, intenzívebben tudnak gazdálkodni.
- A gazdálkodók egy kisebb csoportja (13%) olyan területekkel is rendelkezik, amelyekre nem igényelhető az AKG kifizetés, így ezeket nem tudták bevinni a programba.
- Néhány gazdálkodó (5%) nem vitte be a gyepterületeit a programba, mert nem voltak meg a lehetőségeik az állattartásra, vagy az állatszám növelésére.

10. ábra: Indokok, amiért a gazdálkodók nem teljes területükkel léptek be az AKG programba

Az AKG programba bevitt területek jellemzői a belépést megelőzően

A felmérés során megkértük a gazdálkodókat arra, hogy jellemezzék a mezőgazdasági területeiket aszerint, hogy azok milyenek voltak az AKG program előtti években. 65% gazdálkodó esetében semmilyen módon nem változott a földhasználat az AKG-t megelőző időszakhoz képest. Művelési ág váltás szintén jelentéktelen szinten maradt, mivel a felmért területek már a termelő szövetkezetek megjelenése óta mezőgazdasági területek voltak. 2004 óta csupán 4 gazdálkodó gyepesített be korábbi szántóterületet, habár sokan elmondták, hogy a szocializmus idején még azokon a területeken is szántóföldet létesítettek, amely növénytermesztésre egyáltalán nem volt alkalmas. A visszagyepesítés során valójában „csupán a természet visszavette” a terméketlen területeket. A gazdálkodók 8%-ának véleménye szerint az AKG program előtt a

földterületek jobb állapotban voltak, amit azzal indokoltak, hogy most sokkal több a gyom.

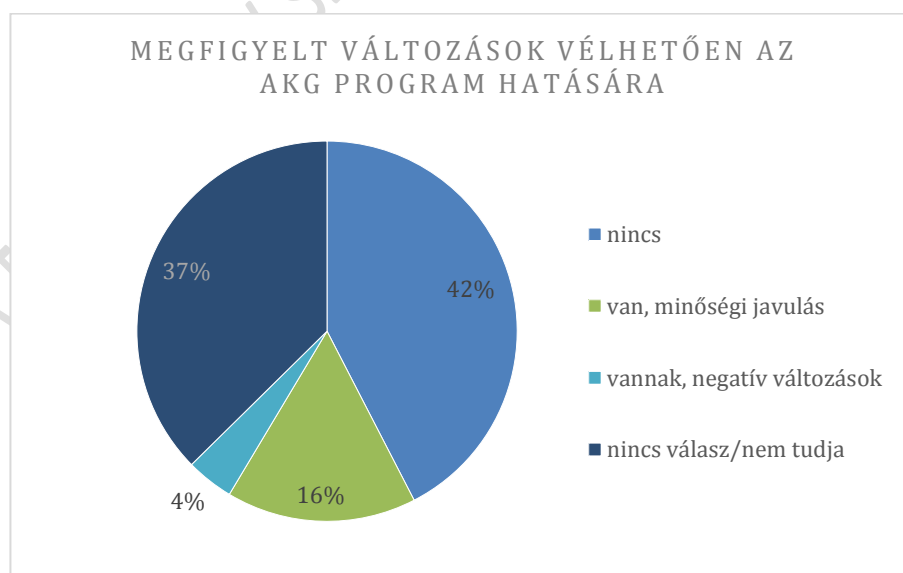
A gazdálkodók 10%-a szerint intenzívebb mezőgazdálkodás folyt a területeken az AKG programot megelőzően, de fontos megjegyezni, hogy számos gazdálkodó az intenzívebb mezőgazdálkodásra pozitívan gondolt vissza. Sok gazdálkodó a kérdőívvezés során sajnálattal fejezte ki, hogy az előírások miatt nem lehet hatékonyan termelni, vagy a „legtöbbet kihozni a területekből”, s ez részben a területek nagyobb mértékű gyomosodásának köszönhető.

Az AKG-ba bevitt és az AKG-ba nem bevitt területek közötti különbségek

A felmérés során kérdéseket tettünk fel arra vonatkozóan, hogy van-e minőségbeli vagy egyéb (pl. tulajdonjogi) különbség a gazdálkodó programba bevitt és nem bevitt területei között, ha igen, akkor mik ezek, s vajon ez hogyan függ össze az AKG-ba bevitt és nem bevitt területeinek arányával.

A gazdálkodók egy jelentős csoportja a már fent említett földtulajdoni okok miatt nem tudott belépni valamennyi területével, habár a szándéka megvolt rá. 42% elmondta, hogy nincs minőségi különbség az AKG-s és nem AKG-s területei között. 64%-uk (27 fő) részéről megvolt a szándék, hogy az összes területtel belép a programba, ám a fent említett adminisztrációs és tulajdonjogi problémák miatt erre nem volt lehetősége.

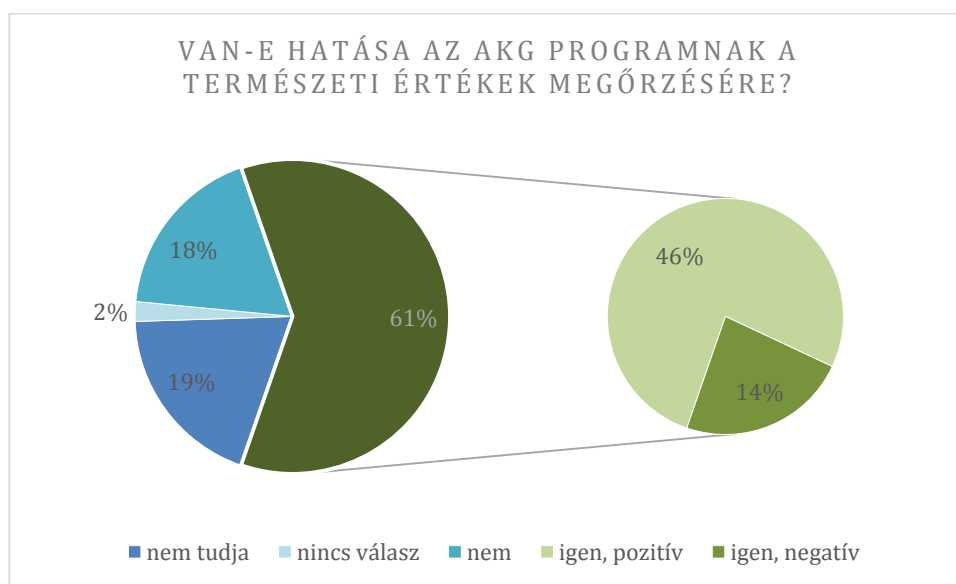
Arra a kérdésre, hogy mezőgazdasági szempontból megfigyelt-e valamilyen változást az AKG-s területeken a belépés óta, 19% igennel válaszolt, s közülük 16% pozitív, minőségi javulást figyelt meg (lásd 3. táblázat). A 19 gazdálkodóból 4% negatív változásokat figyeltek meg, úgy mint nagyobb mértékű gyomosodás, gazosodás, vagy a károkozók, kórokozók gyakoribb jelenléte (11. ábra). A gazdák 42%-a szerint semmilyen változás nem történt a földterületek állapotában. A válaszadók közül 37% erre a kérdésre nem adtak vagy nem tudták a választ.

11. ábra: Megfigyelt mezőgazdasági szempontú változások vélhetően az AKG program hatására

Természetvédelmi szempontú változások az AKG program hatására

Arra a kérdésre, hogy változott-e a terület természetvédelmi szempontból az AKG hatására, a gazdálkodók több, mint kétharmada igenlő választ adott (12. ábra). Közülük 46-an (77%, ami a teljes minta 46%-a) úgy vélték, hogy a változás természetvédelmi szempontból pozitív, míg 14-en (23%, ami a teljes minta 14%-a) negatívnak értékelték (az indoklásokat lásd 2. táblázatban). 18 gazdálkodó (18%) úgy gondolta, hogy az AKG semmilyen természetvédelmi változást nem hozott, 2-en (2%) nem kívántak választ adni, 19-en (19%) pedig nem tudták eldönteni a választ. Ez utóbbi csoportból sokan abban voltak bizonytalanok, hogy az általuk észlelt hosszú ideje zajló negatív természetvédelmi változások pontosan minek tudhatóak be.

12. ábra: A gazdálkodók véleménye az AKG program természetvédelmi hatásairól

Az AKG-nak tulajdonított pozitív és negatív természeti és mezőgazdasági változásokat a 3. táblázat foglalja össze.

Pozitív változások	Negatív változások
Több madár (köztük több ragadozó madár) (16)	Több gyom, gyomosabb területek (5)
Több tuzok (11)	Több kártevő: rágcsálók (főként pocok), rovarok
Több apróvad (9)	
Több madár a kihelyezett odúkbán (5)	
Növényi diverzitás növekedés az ugaron és a gyepen (4)	
Jobb, gazdagabb élőhelyek, búvóhelyek (5)	
Kisebb mértékű pozitív változások (4)	
A korlátozott vegyszerhasználat valószínűsíthetően kedvezőbb hatással van a talajra és a talajvízre	

3. táblázat: Az AKG-nak tulajdonított pozitív és negatív természetvédelmi és mezőgazdasági változások a gazdálkodók véleménye szerint

A negatív változások egyik tipikus jellemzését adja a következő idézet:

„igen, változott, negatív irányba: több a vaddisznó, a róka, amik bántják a tüzöket. Pocokinvázió van. Nagyon sok az őz, az állományt nem szabályozzák. A földek elvadultak, tele van gyommal.”

A fenti idézetben foglalt változások közül leginkább a gyomosodás köthető közvetlenül az AKG programhoz, mégis fontosnak tartjuk ezt az idézetet, mert jól jellemzi, hogy a gazdálkodók a nem AKG-nak köszönhető változásokat is a program következményeinek tudják be.

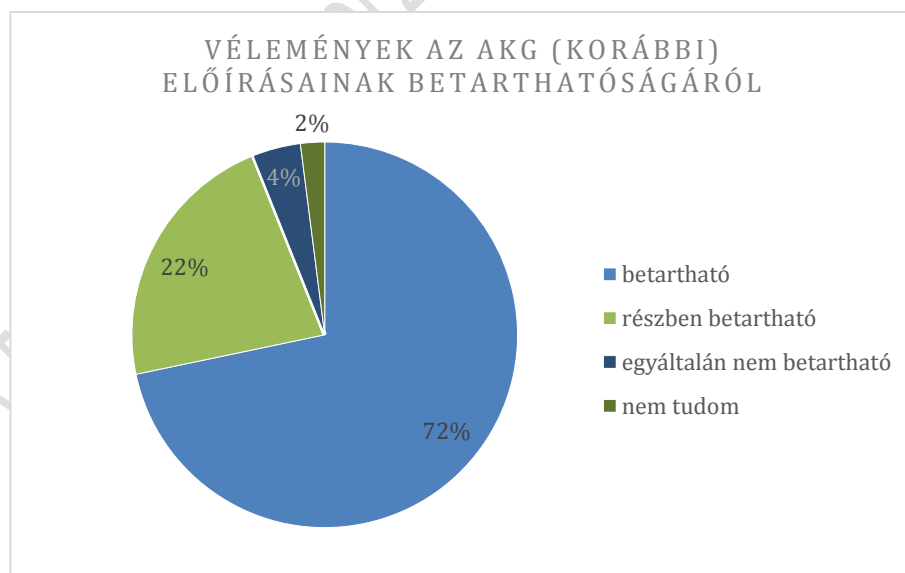
Azok, akik a fenti kérdésre nem tudták a választ, általánosan úgy fogalmazták meg a problémát, hogy

„van, ami eltűnt, van, ami megjelent (növény vagy állatfaj). 1963 óta gazdálkodom, és ez idő alatt 4 faj tűnt el: a fogoly, az ürge, a fácán és a nyúl. Régen ebédre lőttük a nyulat, ma már sosem látok. Ez a folyamat régen kezdődött és senki sem tudja megállítani.”

Sokan említették, hogy valaha sok tüzöket láttak a területeiken, de ma már szinte egyet sem, s emiatt az AKG speciálisan a tüzök és annak élőhelye védelmére irányuló célprogramoknak nem látják hatását.

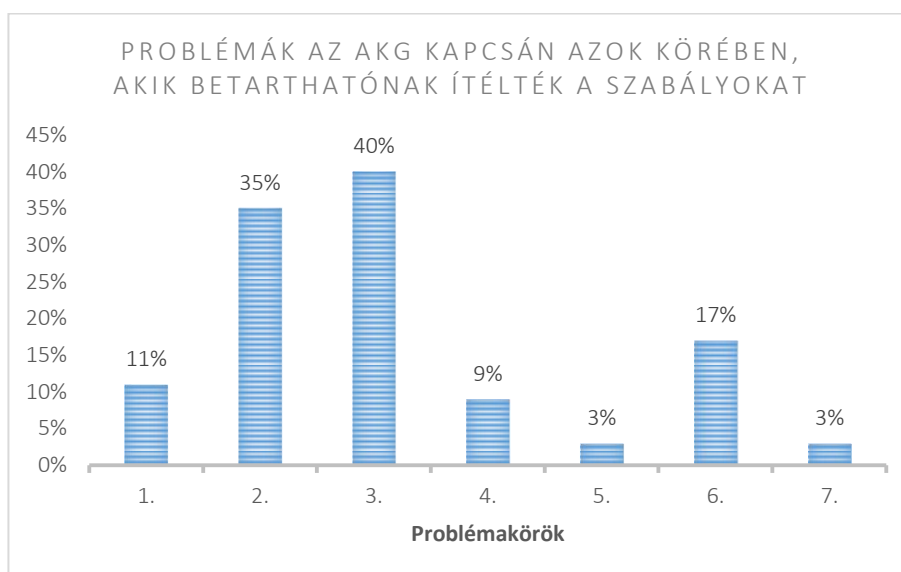
Általános vélemények az AKG programról és az előírásokról

A gazdálkodók véleményének felmérésére, hogy mit gondolnak a korábbi AKG programokban előírt szabályok gyakorlati betarthatóságáról, egy 5 fokozatú Likert-skálát használtunk (1 – teljes mértékben betartható; 2 – részben betartható; 3 – nem tudom; 4 – alig betartható; 5 – egyáltalán nem betartható) (13. ábra).

13. ábra: A felmérésben részt vevő gazdálkodóinak véleménye az AKG program előírásainak gyakorlati betarthatóságáról

85% elmondta, hogy előfordultak nehézségek az AKG szabályainak betartása és az ellenőrzések során, s volt, aki az előírások negatív anyagi hozadékait említette meg. Azok a gazdálkodók is beszámoltak problémákról (14. ábra) az AKG előírásokkal kapcsolatban, akik összességében betarthatónak találták azokat (72%).

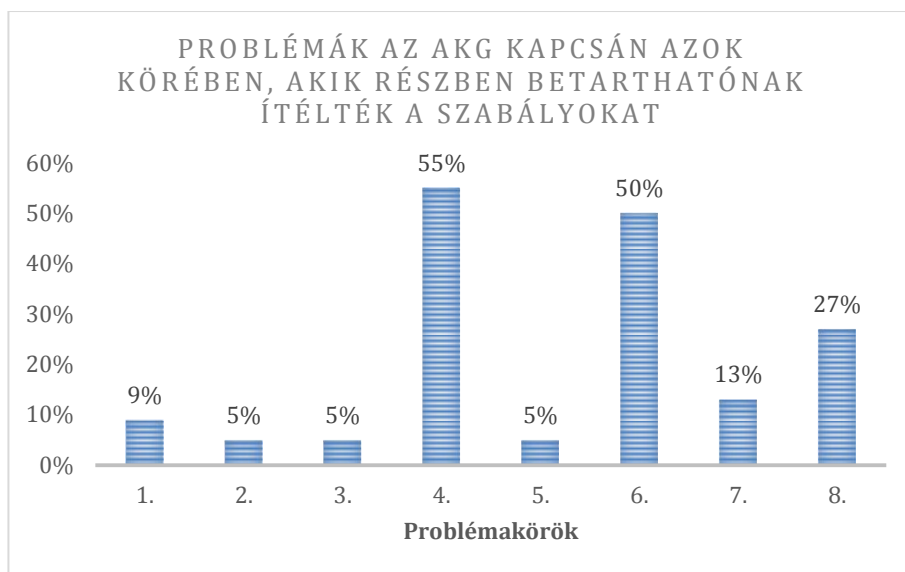

1. vetésszerkezeti előírások problémája: nehézséget okoz a gabona arányok megtartása
2. beviteli korlátozás: vegyszermentes táblaszegély elősegíti a gyomok elszaporodását, az ugaron is; a rovarirtó szer korlátozása miatt nem lehet vagy jóval nehezebb jó minőségű gabonát termelni, jelentős a veszteség
3. bevétel csökkenés: a kései kaszálás problémát jelent, a lucerna eladhatatlan minőségűre öregszik; az ugaron hagyott terület és a kései kaszálásból eredő anyagi veszteséget nem kompenzálják eléggé; a legeltetés kezdő időpontja túl későn van; az előírások betartása költséges
4. előírás végrehajtási problémák: az előírások rugalmatlanok, nem veszik figyelembe a területi adottságokat, az időjárási körülményeket; zöldtrágya termesztésére nem alkalmasak ezek a területek
5. gyakorlati megvalósíthatósági problémák: az előírt táblaszegély túl széles a kis parcellák esetében
6. túlbürokratizált rendszer, túl szigorú ellenőrzések, ellentmondások az előírások és a gyakorlati megvalósíthatóság között
7. egyéb: a vadriasztó lánc nem hatékony; legeltetési problémák: kevés a legelő állat a gyepeken (az előírások miatt); vízmegtartás problémája: problémát okoz a földeken álló víz, amit lehet elvezetni

14. ábra: Az AKG kapcsán felsorolt problémák azok által, akik betarthatónak tartják a program előírásait

A fenti ábrából jól látható, hogy a megkérdezettek többsége azért tartja problémásnak az AKG programot, mert az előírások betartása bevétel kiesést okoz (3. oszlop) számukra. A gazdálkodók több, mint egyharmada vegyszer és műtrágya korlátozásra vonatkozó előírásokra (2. oszlop) panaszkodott, míg a harmadik leggyakrabban emlegetett probléma a program túlbürokratizált rendszerével kapcsolatos (6. oszlop). Az alminta 11%-ának a gabona arányok megtartásával (1. oszlop) volt gondja, míg 9%-a az előírások végrehajtását említette (4. oszlop).

Azon gazdálkodók közül, akik az AKG előírásait részben betarthatónak ítélték (22 fő), a legtöbben arra panaszkodtak, hogy túl szigorúak a természetvédelmi előírások (4. oszlop), valamint az AKG előírások gyakorlati megvalósíthatóságát (6. oszlop) firtatták. A válaszadók közel egyharmada a program túlságosan bürokratikus működésére panaszkodtak (15. ábra):

1. vetésszerkezeti előírások problémája: túl sok ugart kell hagyni; a vetésforgóban lévő arányok nehezen tarthatók be;
2. bevitel korlátozás: túl sok gyom a 6 méteres vegyszermentes szegély és a vegyszerkorlát miatt;
3. bevétel csökkenés: a lucerna nem profitábilis; rugalmatlan előírások a kaszálási időpontok tekintetében; rugalmatlan előírások a műtrágya és a rovarirtó szerek használatát illetően, nem éri meg gabonát termelni;
4. természetvédelmi kritika: túl szigorú természetvédelmi szabályok
5. előírás végrehajtási problémák: rugalmatlan előírások az időjárás tekintetében
6. gyakorlati megvalósíthatósági problémák: az éjszakai munkavégzés tiltása a nyári kánikulában nem gyakorlatias
7. tájékoztatás és információhiány: nincs megfelelő információ, segítség, tanácsadás
8. túlbürokratizált rendszer, adminisztrációs terhek; az előírásokat nem kellene a ciklus ideje alatt változtatni

15. ábra: Problémák az AKG kapcsán azok körében, akik részben betarthatónak ítélték a szabályokat (Hevesi-sík MTÉT)

Azok a gazdálkodók (4 fő), akik szerint az AKG előírások nem tarthatók be, leginkább arra hivatkoztak, hogy a késői kaszálás jelentős visszaesést jelent a takarmány minőségében és mennyiségében, s ez az állattartók számára igen kedvezőtlen. A késői kaszálás mellett a vegyszermentes sáv szélessége és a fészek körüli védőzóna nagysága is megemlítesre került:

“rosszat tesz a területnek, hogy gyomosan kell tartani, az AKG pedig ezért fizet, az aratás emiatt nehéz, meg a vegyszermentes sávok miatt. Jövedelmet nem termel. 1 km védőzóna a fészek körül irreális kis tábla esetén.”

Változások az AKG kifizetés kimaradásának hatására

A gazdálkodók 60%-a (60 fő) valamilyen módon változtatott a gazdálkodásán annak köszönhetően, hogy a 2014-2015-ös gazdálkodási évben nem volt AKG kifizetés és nem történtek AKG-val kapcsolatos ellenőrzések. A gazdálkodók 40%-a nem változtatott a korábban megszokott, és az AKG ciklusok alatt folytatott gazdálkodásán, annak ellenére sem, hogy tudták, nem fognak AKG támogatást kapni és nem is lesznek ellenőrzések. A

gazdálkodók által megfogalmazott indokokat, amelyek arra vonatkoztak, hogy miért nem változtattak a gazdálkodásukon, a 4. táblázat foglalja össze.

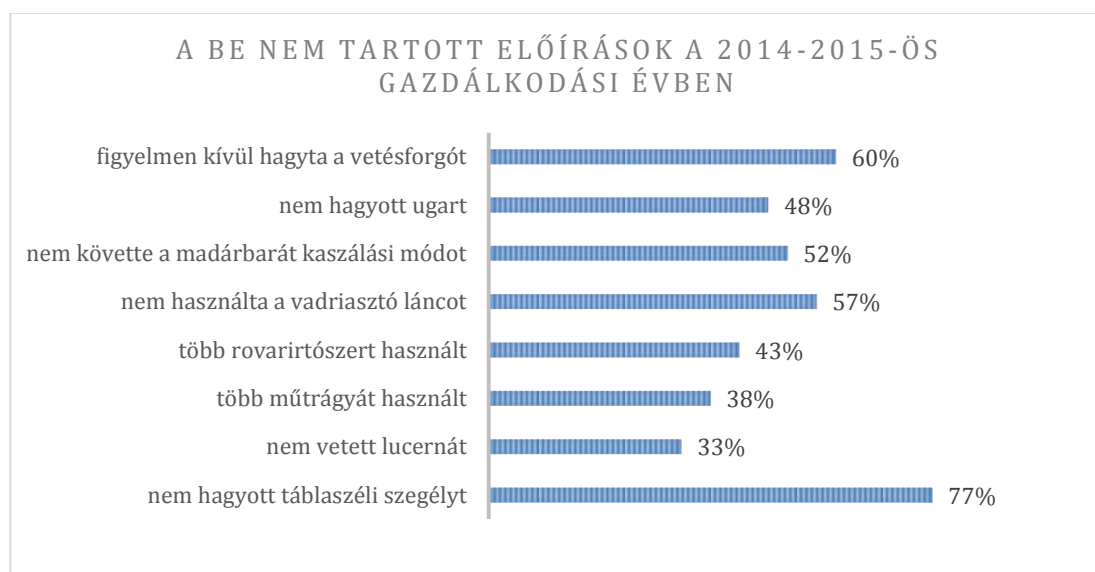
Miért folytatta az AKG szabályai szerinti gazdálkodást az AKG nélküli évben?	Az indokok aránya (%)
Mert biogazdálkodást folytat	2,5
Mert nem volt választási lehetőség, hiszen a területek védettek, így a természetvédelmi előírásokat AKG nélkül is be kellett tartani	2,5
A következő ciklusban részt kívánnak venni az AKG-ban, így jobbnak látták a 2014-2015-ös évben is betartani a szabályokat	17,5
Mert a földalapú támogatás és a zöldítés is hasonló szabályokat követelt meg, mint korábban az AKG	17,5
Mert egyetért az AKG szabályaival	12,5
Rutinból	2,5
Az időjárás miatt (nem érte volna meg intenzívebben termelni)	2,5
Mert nem érte meg kockáztatni a változtatásból fakadó költségeket (a gazdálkodás jól beállt az elmúlt években, a változtatás plusz költségekkel járhatott volna)	12,5
Nincs indoklás/Nem kívántak választ adni	30

4. táblázat: A gazdálkodók indokai, amiért az AKG támogatás és az ellenőrzések elmaradása ellenére mégis betartották a szabályokat

Amint az a fentiekben már említésre került, a gazdálkodók 60%-a saját elmondása szerint nem követte az AKG előírásokat a 2014-2015-ös gazdálkodási évben. Ezen gazdálkodók csoportja a 16. ábrán felsorolt előírásokat hagyta el. Legnagyobb arányban a szántóföldi növénytermesztés kapcsán változtattak a gazdák. Legtöbbször nem hagytak olyan széles táblaszegélyt, amely a korábbi AKG-s években előírás volt, csupán 23%-uk hagyta meg a három méteres sávot, de csak azokon a részeken, ahol gyomirtó vagy rovarirtó szert egyébként sem használt volna. Az egyik leggyakrabban megemlített probléma a mezsgyék vegyszerezése kapcsán az volt, hogy ezek a területek a gazdálkodók számára semmilyen pozitív hozadékkal nem járnak, csupán elősegítik a gyomok terjedését. Sokan figyelmen kívül hagyták a korábbi előírásokat a vetett növények megválasztása és a fajok arányai kapcsán. Az előírásokat nem követő gazdálkodók 60%-a elhagyta a vetésforgót és intenzívebb termesztést folytatott, leginkább napraforgót és kukoricát vetett. E növényeket jellemzően a korábbiakhoz képest nagyobb arányban is vetették. A gazdák 48%-a nem hagyott ugart, vagy csupán területeinek 5%-án, amelyet a földalapú támogatás zöldítési elvárásai közé tartozó ökológiai fókusz terület fenntartása miatt tartott meg. Több műtrágyát szórt ki a gazdák 38%-a, valamint több rovarirtó szert használt 43%-uk az ellenőrzés nélküli évben. Több gazdálkodó is megemlítette, hogy mivel a vegyszerhasználati korlátozások átlagos értékekkel számolnak, így ezeket az előírásokat egyébként is gyakran megszegik.

A minta 60%-át kivétől gazdálkodói csoportján belül a gazdálkodók körülbelül fele változtatott a gyepgazdálkodási gyakorlatain is. 52%-uk nem madárbarát módon (nem a táblaszéltől vagy a tábla közepéből indulva) végezte a kaszálást, és 57%-uk nem használta a vadriasztó láncot a 2014-2015-ös gazdálkodási évben. Ezt többen azzal

indokolták, hogy nem tartják hatékony eszköznek a vadriasztó láncot, mivel véleményük szerint a mai gépek már olyan nagy méretűek és gyorsak, hogy a lánc szinte semmit sem ér. Több gazdálkodó is kihangsúlyozta, hogy a sebesség korlátozás fontosabb volna, mint a vadriasztó lánc.

16. ábra: A be nem tartott előírások a 2014-2015-ös gazdálkodási évben

A 23 gazdálkodó közül, aki több műtrágyát szórt ki, 20-an (87%) több rovarirtó szert is használtak. Azon gazdálkodók közül, akik nem hagytak ugart (27 fő), 25-en (93%) az ugar helyén kukoricát, napraforgót vagy egyéb gabonát vetettek.

Tehát a 60 gazdálkodóból, akik nem követték az AKG előírásait, 12-en (20%) az AKG legfontosabbnak tartott szabályait hagyták el (nem hagytak ugart vagy nem hagytak/vetettek lucernát; több műtrágyát és rovarirtó szert használtak; több gabonát vetettek, mint amennyit a vetésforgó megengedett volna, az ugart is bevetették).

Összességében tehát elmondható, hogy az AKG kifizetésnek jelentős szerepe volt abban, hogy a gazdálkodók többsége kevésbé intenzív és természetkímélőbb módon gazdálkodott.

Összefüggés vizsgálatok a Heves-sík MTÉT-n

Az AKG szerinti gazdálkodási szokások megváltoztatásának mélyrehatóbb megértése érdekében Pearson-féle korrelációs számításokat végeztünk. Arra kerestük a választ, hogy milyen kapcsolatok állnak fenn különböző gazdálkodást meghatározó tényezők között. A vizsgálat során megnéztük, hogy a nem AKG előírások szerinti gazdálkodás miként áll kapcsolatban a következő változókkal:

- földbirtokméret
- konfliktusok a Nemzeti Park Igazgatósággal
- Natura 2000 területen való gazdálkodás
- nemzeti park igazgatóságtól bérelt területen való gazdálkodás
- juhtartás és szarvasmarha tartás
- nincs állatállomány

A kapcsolatokat jelző phi értékeket⁴ az 5. táblázat mutatja:

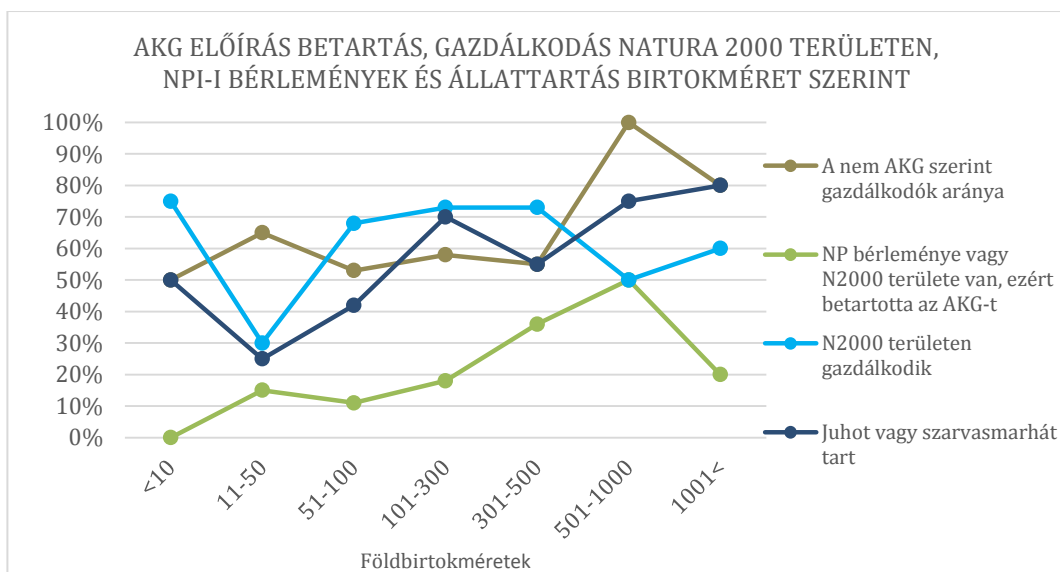
Változók	Nem AKG előírások szerinti gazdálkodás az AKG nélküli évben (phi érték)
Földbirtokméret	0.12
Nemzeti Park Igazgatósággal fennálló konfliktus	0.03
Natura 2000 területen való gazdálkodás	-0.05
Nemzeti park igazgatóságtól bérelt területen való gazdálkodás	-0.18
Csak juhtartás	-0.06
Csak szarvasmarha tartás	0.05
Szarvasmarha vagy juh tartása	0.06
Nincs állat	-0.02

5. táblázat: A nem AKG előírások szerinti gazdálkodás és más, a gazdálkodáshoz kapcsolódó változók közötti összefüggések

A fenti táblázatból látható, hogy a vizsgált évben történő, az AKG szabályaitól eltérő gazdálkodás és a nemzeti park igazgatóságtól bérelt területen gazdálkodás változók között gyenge negatív korreláció van. Hogy jobban belelássunk abba, hogy van-e különbség a különböző birtokméretű gazdaságok döntéshozatalában, további korreláció vizsgálatokat végeztünk az egyes földbirtok méretkategóriákon, Ehhez kiszámoltuk az egyes földbirtok méretkategóriák átlag arányait, s összehasonlítottuk ezeket. Az eredmények a 17. ábrán láthatóak.

Összesen hét földbirtok méretkategóriát határoztunk meg, amelyek megegyeznek a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) által használt kategorizálással, ugyanakkor a méretek eloszlása miatt egy további "1000 hektár feletti" kategóriát is kialakítottunk. Erre azért volt szükség, mert az adathalmazok így jobban közelítenek a normális disztribúcióhoz.

⁴ A phi érték minden esetben -1 és 1 közé esik. Ha az érték közel áll a 0-hoz, akkor a korreláció gyenge, vagyis a két változó közötti összefüggés is kicsi. Minél közelebb áll az érték az 1-hez, a korreláció annál erősebb, vagyis annál nagyobb a vizsgált két változó közötti összefüggés. Negatív előjel esetén negatív korrelációról, pozitív előjel esetén pozitív korrelációról beszélünk.

17. ábra: Az AKG előírások betartása, a nemzeti parki bérlemények, a Natura 2000 területek aránya és az állattartók aránya (juh vagy szarvasmarha) a különböző méretű gazdaságok esetében

A fenti ábra eredményei is mutatják, hogy a vizsgált évben valamennyi gazdaságméret esetében a gazdaságok átlagosan 50%-a nem követte az AKG előírásait a vizsgált évben. Az arány lényegesen magasabb az 500 hektár feletti gazdaságok esetében (80% és 100%). Az ő esetükben a legmagasabb az állattartás (juh vagy szarvasmarha) aránya.

Az ábrán zölddel jelzett adatok megmutatják azon gazdaságok arányát, akik azért tartották be az AKG előírásait, mert a nemzeti parki bérlemény vagy Natura 2000 területeikre vonatkozó előírások miatt egyébként is természetbarát módon kell gazdálkodniuk. Minél nagyobb gazdaságméret kategóriát nézünk, annál magasabb volt azon gazdaságok száma, akik ezzel indokolták az előírások be nem tartását, kivéve a legnagyobb méretkategória esetében. Az arány az 501-1000 hektár közötti gazdaságok esetében a legnagyobb, ahol a gazdaságok átlagosan 50%-a ezek miatt a területek miatt tartotta be az előírásokat, kivéve az 1000 hektár feletti gazdaságok esetében. Itt csupán egy gazdálkodó válaszolta azt, hogy betartotta az előírásokat a bérlemények vagy a Natura 2000 előírásai miatt.

A 17. ábra érdekességképpen bemutatja, hogy a különböző méretű gazdaságok esetében mennyire jellemző a Natura 2000 terület. Az arány valamennyi kategóriában 50% fölött marad, kivéve a 11-50 hektár közötti gazdaságokat, ahol a gazdaságok 30%-a rendelkezik Natura 2000 területtel.

Az elemzés során khi-négyzet tesztet végeztünk, amelyből kiderült, hogy nincs statisztikailag lényeges különbség a birtokméretek és az előírások betartására vonatkozó döntéshozatal között ($p=0,61$).

Az AKG kifizetés hiányának pénzügyi hatásai

Felmérésünk során arra a kérdésre is választ kerestünk, hogy az AKG kifizetés összege hozzávetőlegesen hány százalékát teszi ki a gazdaság teljes bevételének, illetve mit jelentett a gazdaság számára a támogatás egy éves kiesése.

A kérdésre 65 gazdálkodó adott választ. A válaszok alapján elmondható, hogy az AKG támogatás átlagosan a gazdaság teljes bevételének 32,8%-át teszi ki. Ez jelentős arálynak számít, mindemellett a gazdálkodók is kihangsúlyozták, hogy ez a bevételi

hányad kifejezetten hiányzott a gazdaság számára a vizsgált évben. A 65 gazdálkodóból 38% valamilyen formában kihangsúlyozta a következőt: *„ebben az évben eladtuk és feléltük a termést, míg az előző években a támogatásból éltünk”.*

Több gazdálkodó úgy fogalmazott, hogy a 2014-2015-ös gazdálkodási évben a kedvező időjárás miatt, és mert nem kellett betartani az előírásokat, a termés megfelelő volt, s az értékesítésből származó bevételből kényelmesen meg lehetett élni. Ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy a termés felvásárlási ára is kedvező volt a vizsgált évben. Az így befolyt bevétel mennyisége megfelelően kompenzálta az AKG támogatás hiányából fakadó pénzügyi kiesést, s így a gazdálkodók többsége nem érzékelt drasztikus anyagi visszaesést. Többen elmondták, hogy erre az évre úgy tekintenek, mint „egy jó tapasztalat”, ami során kiderült, hogyan élhet túl egy gazdaság az AKG támogatás nélkül.

Mások számára azonban nehezebb volt ez az év a korábbiakhoz képest. A gazdálkodók 24%-a elmondta, hogy az AKG kifizetés kimaradása miatt lemondták vagy elhalasztották egyes, a gazdaságra vonatkozó fejlesztési terveiket, úgy mint gépvásárlás, épület felújítás, földvásárlás. Volt olyan gazdálkodó, aki kifejezetten rosszul viselte a 2015-ös évet, mert ekkor zajlott a Nemzeti Földalapkezelő Szervezet a földosztása, amelyen részt kívánt volna venni, de ehhez több és „biztosabb” pénzforrásra lett volna szüksége.

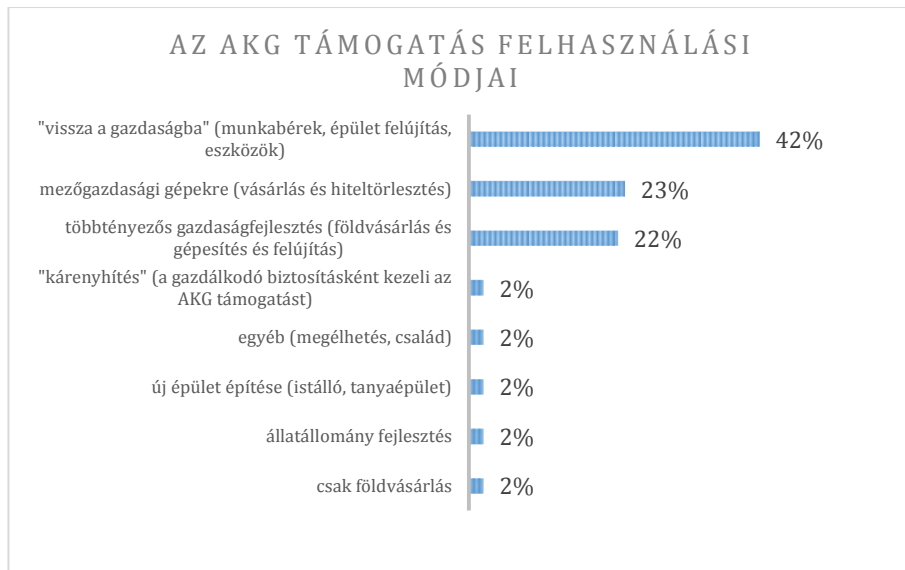
Két gazdálkodó elmondta, hogy az AKG támogatás hiánya miatt hitelt vettek fel.

Egy esetben egy tejtermeléssel foglalkozó gazdaság anyagi csődbe jutott, s a gazdálkodó elmondása szerint ebben jelentős szerepet játszott az AKG kimaradása:

„ez (az idei év) nekünk csőd. A tejnél az önköltségünk 100 Ft, ami fel van vásárolva 76 Ft-ért. Ez nekünk az idén rögtön 220 millió mínusz volt a jelenlegi tejárral. Az AKG azért van, hogy ezeket az időszakokat túléljük. Ezek a támogatások tartanak minket életben. Egyébként ahhoz, hogy életben lehessen tartani egy tejüzemet, nyomni kéne a termelést, és ezt akarjuk mi is, így az AKG ilyen szempontból egy nagy korlát”.

Az AKG pénzügyi szerepének alaposabb megértése érdekében arra is választ kerestünk, hogy mire költik a gazdálkodók az AKG támogatást egy átlagos évben.

A válaszokból világosan kiderült, hogy a támogatásokat (beleértve a földalapú, a Natura 2000 és egyéb támogatásokat is) a gazdálkodók nem választják el, nem kezelik külön a termelésből befolyó bevételtől. Két kivételtől eltekintve szinte az összes gazdálkodó a támogatásnak megfelelő mennyiségű pénzüsszeget különböző formákban visszaforgatja a gazdaságba (18. ábra), és a termelésből (és eladásból) származó bevételen kívül a gazdaságba áramló pénzüsszeg csak minimális profitot jelent. Még az őstermelők kedvezőbb adminisztrációs és adózási feltételei mellett is arról számoltak be a gazdálkodók, hogy az AKG támogatás nélkül a gazdaság nem tud fejlődni, fejleszteni, mert így nincs profit.

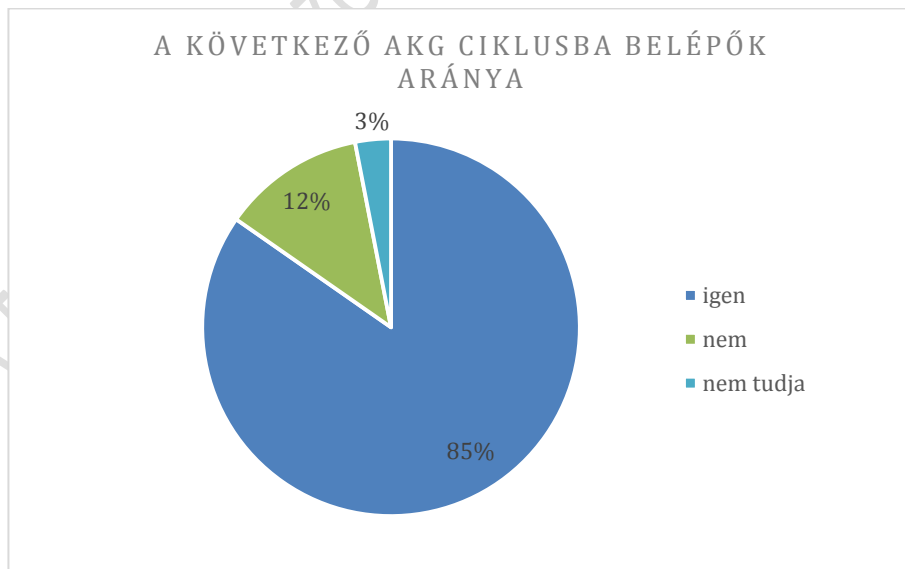

18. ábra: Az AKG támogatás felhasználási módjai

Az ábrából egyértelműen látszik, hogy a legtöbb gazdaság esetében az AKG kifizetés a fejlődés, fejlesztések lehetőségét teremti meg. A gazdálkodók 45%-a kifejezetten úgy fogalmazott, hogy a gazdaság gépesítésének, gépállományának fejlesztésében meghatározó szerepet játszott az AKG.

Az AKG és a jövő

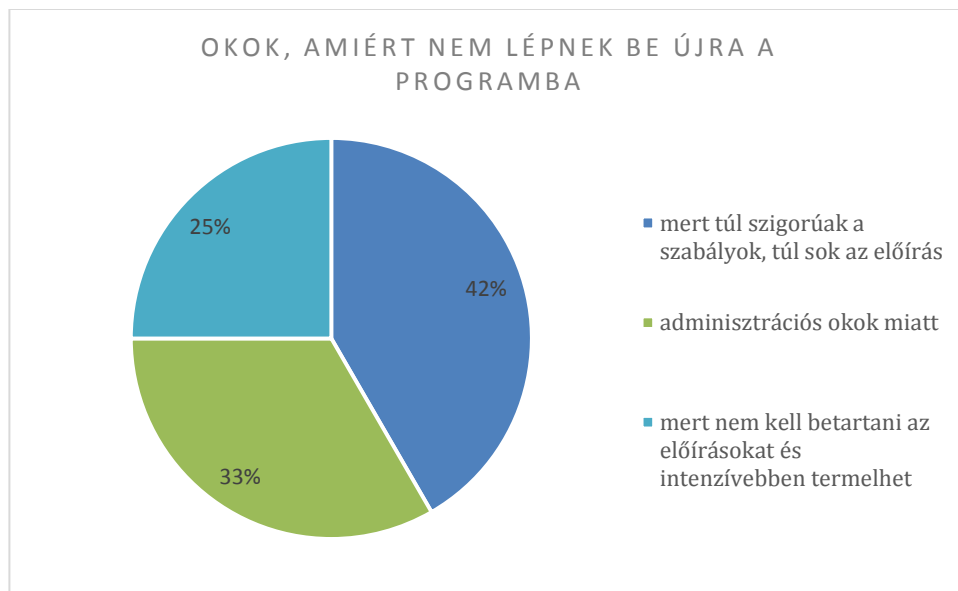
Kérdéseink között szerepelt, hogy az eddigi tapasztalatok alapján hogyan tervezik a gazdálkodót a jövőt. A legtöbben be fognak lépni a következő ciklusba (19. ábra), ám a megkérdezettek több, mint egytizede nem. Három gazdálkodó a kérdőívvezés időpontjában még nem döntötte el, hogy belép-e a következő ciklusba vagy sem.

19. ábra: A következő AKG ciklusba belépni kívánók aránya

A gazdálkodók 12%-a, akik nem tervezik, hogy ismét belépnek majd az AKG-ba, az előző ciklusok során hozzávetőlegesen 2885,5 hektárt vittek be a programba. Az indokok között első helyen szerepel a szabályok szigorúsága és az előírások nagy száma (6 említés) (20. ábra). Négy gazdálkodó adminisztrációs okokra hivatkozva mondta azt,

hogy nem fog részt venni az AKG programban. Elmondásuk szerint a bérleti szerződéseiket nagy valószínűséggel nem tudják majd meghosszabbítani, így nem vállalhatják majd az 5 éves AKG programba való belépést. Három gazdálkodó pedig a jövőben intenzívebben kíván majd gazdálkodni, így szándékosan nem akar részt venni a programban.

20. ábra: Gazdálkodói indokok, amiért nem lépnek be a következő AKG programba

A programba bevinni kívánt területek méreteinek változtatásai mögött főként földbérleti és földvásárlási okok állnak, vagy stratégiai szempontból döntöttek úgy a gazdák, hogy a jobb termőképességű területeken előírások nélkül, intenzívebben akarnak termelni, ahol a termés jobb bevételt biztosíthat az ugyanarra a területre igényelhető AKG kifizetés összegénél.

A Hevesi-sík MTÉT eredményeinek összefoglalása

A Hevesi-sík MTÉT-n végzett felmérés legfőbb megállapításait a következő pontokban foglaljuk össze:

- Az AKG kifizetés átlagosan a gazdaságok teljes bevételének 32,8%-át teszi ki, ami jelentős aránynak számít. A gazdálkodók számára az AKG anyagi biztonságot jelent.
- Két kivételtől eltekintve szinte az összes gazdálkodó a támogatásnak megfelelő mennyiségű pénzüsszeget különböző formákban visszaforgatja a gazdaságba: jellemzően épületfelújításokra, munkabérre, eszközök és munkagépek vásárlására, földvásárlásra költik. A gazdálkodók 45%-a úgy fogalmazott, hogy a gazdaság gépesítésének, gépállományának fejlesztésében meghatározó szerepet játszott az AKG.
- Az AKG kifizetést támogatásként értelmezik, ami a gazdálkodók egy tág csoportja szerint azért jár, mert gyenge minőségű területen gazdálkodnak, illetve mert csak így tudnak talpon maradni a nagygazdaságok mellett. Az AKG program környezettudatosságot formáló hatása kevésbé jelent meg a válaszokban. Célzottabb kommunikációval tudatosítani szükséges az AKG program céljait.
- A szántóföldi növénytermesztés tűzok élőhely-fejlesztési előírásokkal célprogram volt a legnépszerűbb a gazdálkodók körében (a második legnépszerűbb a gyepgazdálkodás tűzok élőhelyfejlesztési előírásokkal célprogram). Ugyanakkor azt is feltártuk, hogy a gazdák egy jelentős része az új ciklusban nem fog ismét belépni ebbe a célprogramba, amit azzal indokoltak, hogy az előírások az elfogadhatóbbnál szigorúbbak, s az AKG támogatás mellett sem éri meg így gazdálkodni.
- Az AKG-ba bevitt területek kiválasztásakor a gazdálkodók elsődleges szempontja az, hogy vajon a termeléssel, vagy az AKG támogatással jövedelmez többet az adott földterület. Amennyiben úgy ítélik meg, hogy az előírások nélküli intenzívebb termelés több jövedelmet hozhat számukra (figyelembe véve a terület adottságait), úgy nagyobb esély van arra, hogy nem viszik be a programba a területet.
- A nem a gazdálkodó tulajdonában lévő területeket a gazdálkodók kevésbé viszik be a programba annak adminisztrációs terhei miatt. Különösen jellemző ez osztatlan közös tulajdonban lévő, vagy bérelt területek esetében.
- A gazdák döntő többsége betarthatónak vagy részben betarthatónak tartja az AKG program előírásait, azonban nincs olyan gazdálkodói csoport, akik úgy vélik, a program problémamentesen működik. A legtöbb panasz az AKG kapcsán az adminisztrációhoz, a vegyszerhasználat korlátozásából fakadó negatív mezőgazdasági változásokhoz (leginkább gyomosodás és a kártevők elszaporodása) köthető.
- A 2014-2015-ös AKG kifizetés nélküli évben a legnagyobb arányban a szántóföldi növénytermesztés kapcsán változtattak a gazdák. A legtöbben nem hagytak olyan széles vegyszermentes táblaszegélyt, amely a korábbi AKG-s években előírás volt, vagy ha mégis, akkor azt azért tették, mert előírás nélkül sem vegyszereznék ezeket a részeket (pl. a terület elhelyezkedése miatt nehezen megközelíthető a táblaszegély). Az előírásokat nem követő gazdálkodók 60%-a elhagyta a vetésforgót és intenzívebb termesztést folytatott, leginkább napraforgót és kukoricát vetett. A szabályokat nem követők kb. 40%-a több

mútrágyát vagy vegyszert szórt ki. Közel felük nem hagyott ugart, vagy csak a terület 5%-án (a SAPS zöldítés miatt), illetve ugyancsak 50%-uk nem madárbarát módon kaszált és elhagyta a vadriasztó láncot.

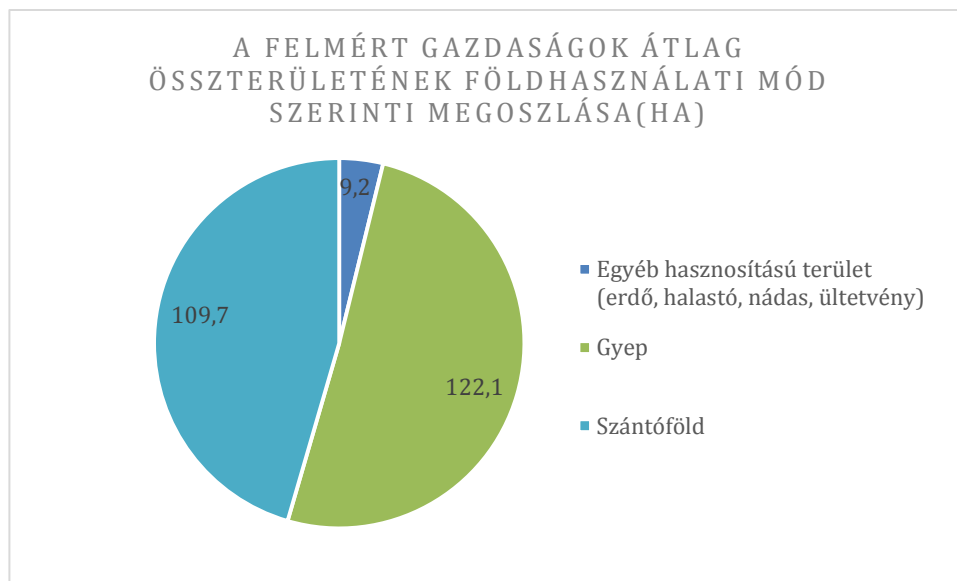
- A válaszadók 25%-a komoly döntéseket hozott, lemondásokat tett ebben az évben (elhalasztotta a föld vagy gépvásárlást, munkaerőt bocsájtott el, hitelt vett fel, 1 gazdálkodó pedig feladta a gazdálkodást).
- A gazdálkodók nagy része továbbra is maradni kíván a programban, a megkérdezettek 12%-a viszont nem.
- Az AKG előírásokat nagyobb arányban nem tartották be a 2014-2015-ös, AKG nélküli évben azok, akik nagyobb földterületen gazdálkodtak.
- Gyenge pozitív kapcsolat van az állatállomány (juh vagy szarvasmarha) és az előírások be nem tartása között. Tehát azok, akik állattartással is foglalkoznak, nagyobb arányban nem tartották be az előírásokat az AKG nélküli évben. Azok, akik nem rendelkeznek állatállománnyal, kisebb arányban nem tartották be az előírásokat.
- Azok a gazdálkodók, akik nemzeti parki bérleménnyel vagy Natura 2000 területtel rendelkeznek, nagy arányban válaszolták azt, hogy ezek miatt a területek miatt tartották be az előírásokat az AKG nélküli évben.

A Dunavölgyi-sík MTÉT

A felmért gazdaságok alapadatai és legfontosabb gazdasági jellemzői

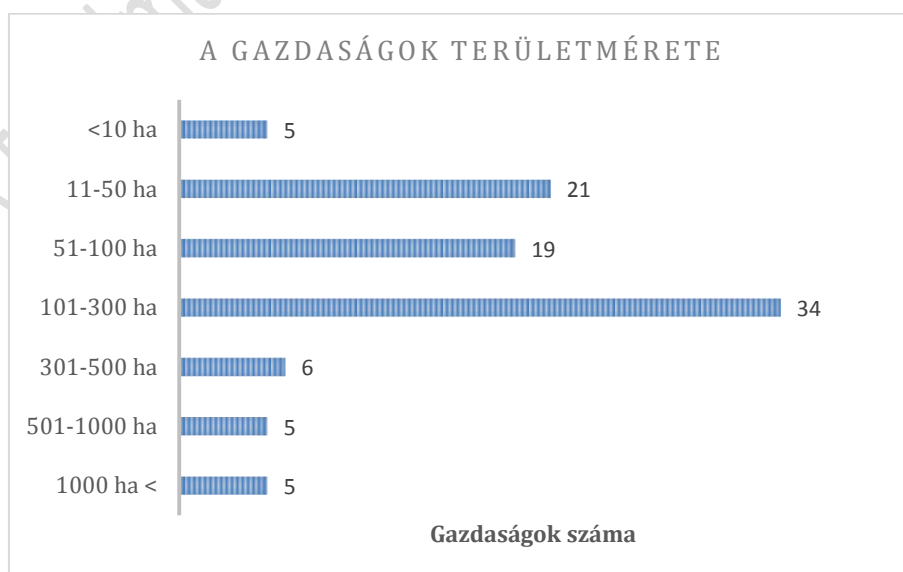
Gazdaságméretek

A lekérdezett gazdaságok átlagmérete 241 hektár. Ennek alig több, mint felét a gyepterületek, s valamivel kevesebb, mint felét a szántóföldek teszik ki (21. ábra). A felmérésben részt vevő legkisebb gazdaság 3,6 hektárral, a legnagyobb 4000 hektárral rendelkezik.

21. ábra: A felmért gazdaságok összterületének földhasználati mód szerinti megoszlása

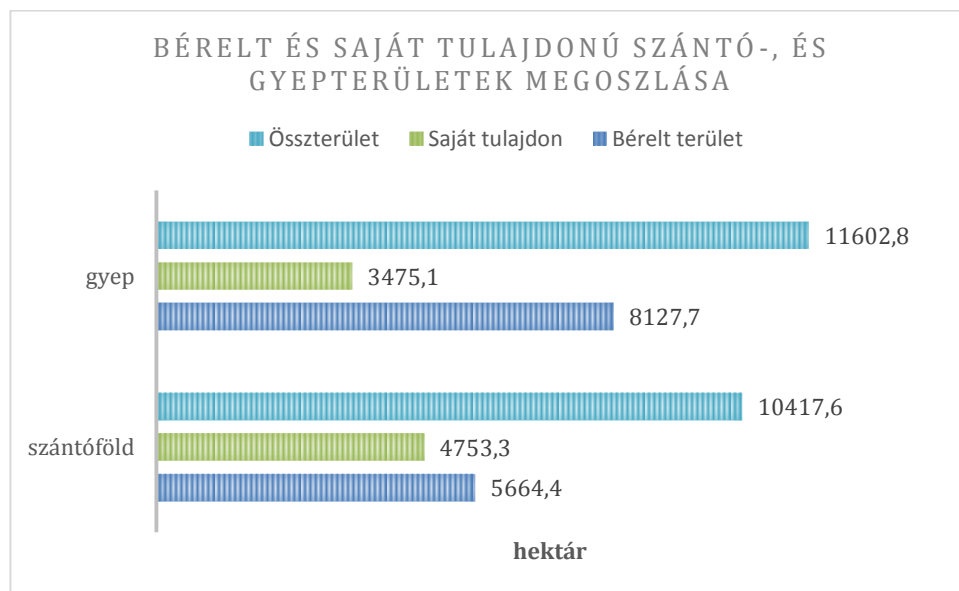
A gazdaságok méret szerinti kategorizálását a 22. ábra szemlélteti. A legtöbb (34 db) gazdaság a 101 és 300 hektár közötti méretnagyságba esik. Ennél kisebb létszámban (21 db) vannak jelen a Dunavölgyi-sík MTÉT területén a 11 és 50 hektár közötti gazdaságok, s kis eltéréssel ezt követik (19 db) az 51 és 100 hektár között gazdálkodók. A gazdaságok 5-5%-a esik a legkisebb és a legnagyobb méretnagyságba.

22. ábra: A felmért gazdaságok méret szerinti megoszlása

Bérelt és saját területek aránya

A gyepek és szántóföldek esetében a bérelt és saját tulajdonú területek aránya a következőképpen oszlik meg: a gyepek esetében a 11 603 hektár összterületből 8 128 hektárt bérelnek a gazdák, tehát a gyepek 70%-a bérelt terület, s a 30%-a saját tulajdonban van. A szántóföldek esetében az arány kevésbé eltérő. A 10 418 hektár összes szántóterületből 5664 hektár a bérelt és 4753 hektár a saját tulajdonú szántó, tehát az arány 54% és 46% (23. ábra).

23. ábra: A bérelt és saját területek aránya szántó, valamint gyepterületek esetében

A felmérésben részt vevő összes gazdálkodó közül 78 rendelkezik gyepekkel. Közülük 28-an (36%) csak saját területen gazdálkodnak, s nem bérelnek gyepet. 49-en (63%) bérelnek gyepterületet, s közülük 18-an (37%) csak bérelt gyepterületen gazdálkodnak.

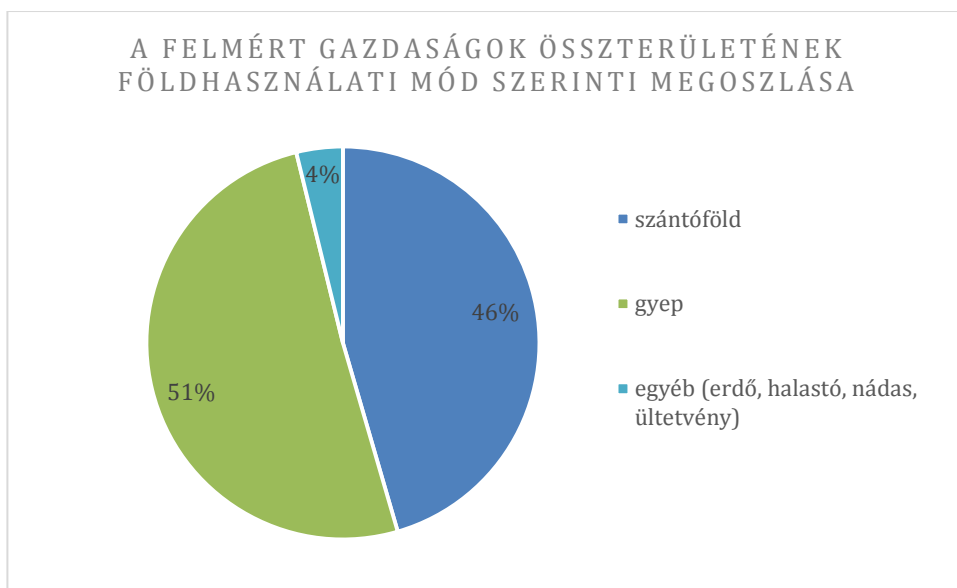
Szántóföldön a 95 gazdálkodóból 90-en (95%) gazdálkodnak. Közülük 36-an (40%) csak saját területen természetnek növényt. 54-en (60%) bérelnek szántóföldet, s közülük csak bérelt szántón 11-en gazdálkodnak (20%). A gazdálkodók legalább egyötöde tehát kizárólag bérelt területen végzi a fő mezőgazdálkodási tevékenységét.

A területileg illetékes Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóságtól a teljes mintából 14-en (15%) bérelnek területeket, közülük 1 fő (7%) csak szántót, 9 fő (64%) csak gyepet, 4 fő (29%) pedig gyepet és szántót is.

Földhasználati és állattartási jellemzők

A Dunavölgyi-sík MTÉT területén felkeresett gazdálkodók közül az előzetes információinkkal ellentétesen 4-en nem vettek részt az AKG programban, így a velük készült kérdőív adatait nem vettük figyelembe az elemzés során.

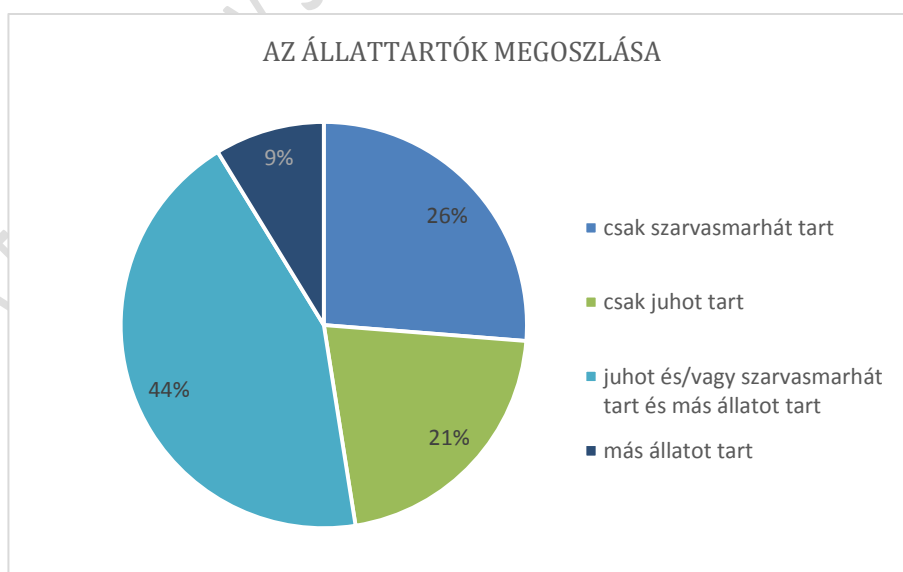
A felmérésben részt vevő gazdálkodók összesen 22 895,7 hektáron gazdálkodnak. Ez az összterület körülbelül fele-fele arányban szántóföldekre (46%) és gyepekre (51%) oszlik. A szántóföldek 10 418 hektárt, a gyepek 11 603 hektárt tesznek ki. A fennmaradó 875 hektáron (4%) egyéb földhasznosítás (erdőgazdálkodás, nádgazdálkodás, tógazdálkodás, gyümölcsstermesztés) zajlik (24. ábra).

24. ábra: A felmért gazdaságok összterülete és földhasználati mód szerinti megoszlása

A vizsgált terület földhasználati mód szerinti megoszlási adatai lényegesen eltérnek az országos szintű adatoktól. A KSH 2010-es, egyéni gazdaságokra vonatkozó felmérése szerint Magyarország mezőgazdaságilag hasznosított területeinek 71%-át szántóföldek, 13%-át gyepek, s a fennmaradó 16%-át egyéb hasznosítású területek teszik ki (http1). A Dunavölgyi-sík MTÉT területén 25%-kal kevesebb szántóföld, és 28%-kal több gyepek található az országos átlaghoz képest, ami a táj pusztai jellegéből, a domináns szikes, turjános élőhelyek jelenlétéből fakad.

A 95 gazdálkodó közül összesen 80-an tartanak állatot (nem beleértve a háztáji állatokat). Az állattartók 64%-a (51 fő) tart szarvasmarhát, és 53%-uk (42 fő) tart juhot. Azok, akik a juhon és szarvasmarhán kívül, vagy amellelt más állatfajokat is tartanak, az állattartók 33%-át (26 fő) teszik ki. Közel a minta fele (45%) több, mint egy állatfajjal foglalkozik (256. ábra).

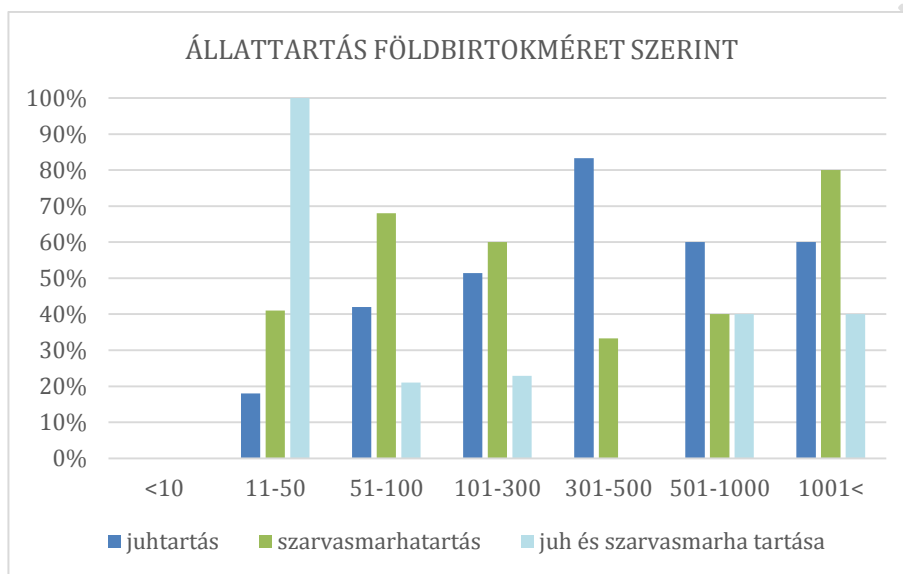

25. ábra: Az állattartók száma és megoszlása

A juhokkal foglalkozó 42 gazdálkodó összesen 15 336 juhot, az 51 szarvasmarhával foglalkozó gazdálkodó pedig összesen 7236 szarvasmarhát tart. Az említett két

gazdálkodói csoport összesen 11 493,3 hektár gyepen gazdálkodik. A legkisebb állattartással foglalkozó gazdaság 3,6 hektár, míg a legnagyobb 4000 hektár összterülettel rendelkezik. Az állatokat nem tartó gazdaságok közül a legnagyobb 769 hektárral rendelkezik, és szinte kizárólag (területeinek 96%-a szántó) növénytermesztéssel foglalkozik.

A 26. ábrán látható, hogy a különböző méretű gazdaságok mekkora arányban tartanak állatot. Ezek alapján elmondható, hogy a nagyobb gazdaságok nagyobb százaléka tart juhot vagy szarvasmarhát. A felmérésben részt vevő 11 és 50 hektár közé eső gazdaságok mindegyike tartott juhot és szarvasmarhát is, ám mindkét állatfaj tartása kevésbé volt jellemző a többi méretkategóriába eső gazdaságnál.

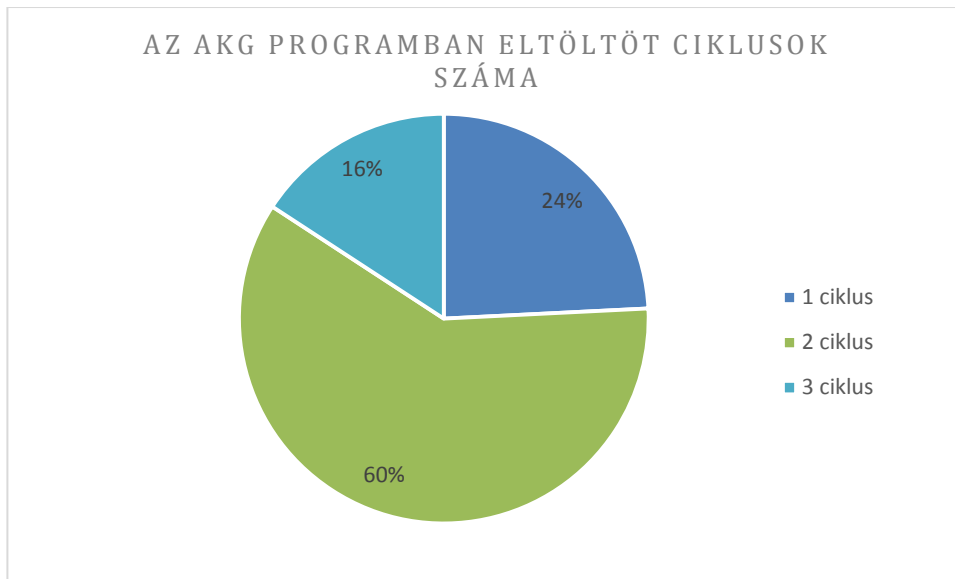
26. ábra: Az állattartással foglalkozó gazdaságok megoszlása

A felmérésben részt vevő gazdálkodók átlagosan 22,9 éve gazdálkodnak. A leghosszabb ideje gazdálkodó 65 éve, a legrövidebb ideje gazdálkodó 2 éve tevékenykedik a mezőgazdaságban.

AKG program a Dunavölgyi-síkon

Amint azt a Hevesi-sík MTÉT esetében is tettük, a Dunavölgyi-sík MTÉT-n gazdálkodók körében is felmértük, hogy milyen indokok alapján léptek be a programba, mekkora területtel, s melyek a legnépszerűbb AKG célprogramok.

A gazdálkodók átlagosan 2 ciklusban vettek részt. A 95 gazdaságból 23 gazdaság 5 éve, 57 gazdaság 10 éve, 15 gazdaság pedig már a kezdetek óta, tehát 12 éve részt vesz az AKG programban (27. ábra).

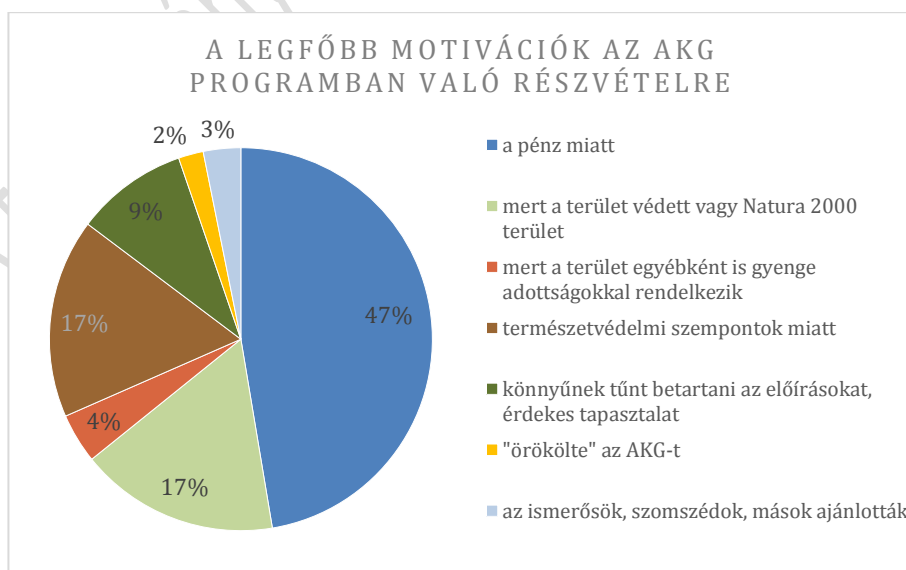

27. ábra: Az AKG programban eltöltött ciklusok száma

A felmért gazdaságok 40%-a csupán egy célprogramban vesz részt, 59%-a pedig egyszerre több célprogramba is jelentkezett. A megkérdezettek 1%-a nem adott választ erre a kérdésre.

A legfőbb motivációk az AKG-ban való részvételre

Arra a kérdésre, hogy mi volt a legfőbb motivációja a gazdálkodónak, ami miatt belépett az AKG programba, a legtöbben (45 fő), hasonlóan a Heves-sík MTÉT-n tapasztaltakhoz, az anyagi okokat hozták fel (28. ábra). A második és harmadik leggyakrabban említett okok közé tartozott, hogy a terület Natura 2000 vagy egyéb védettségi státusza miatt egyébként is komoly természetvédelmi előírásoknak kell megfelelnie a gazdának. Többen voltak, akik a természetvédelmi és helyi értékek megőrzésének, valamint a jelenlegi földhasználat fenntartásának fontosságával indokolta részvételét az AKG programban.

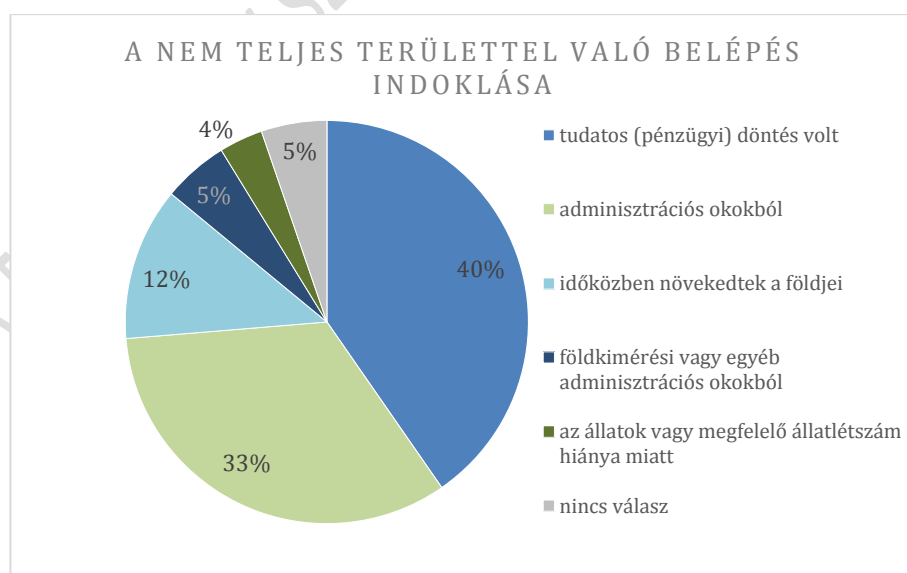
28. ábra: Az AKG programba való belépés oka(i)

Területi jellemzők, változások és az AKG program

Az AKG programba bevitt területek aránya és jellemzőik

A 95 gazdálkodóból 34 (37%) teljes területével, 57 (60%) csak a területei egy részével vett részt a korábbi AKG programokban, 3 (3%) pedig nem tudott választ adni a kérdésre. Azok, akik nem teljes területtel vettek részt, a következő indokokkal magyarázták döntésüket (29. ábra):

- 23 gazdálkodó (40%) úgy válaszolt, hogy tudatosan választotta ki azokat a területeket, amelyeket nem akar bevinni a programba. Ezek többnyire szántóföldek, amelyeken ha az AKG előírásai nélkül intenzívebben gazdálkodik, akkor több és jobb termés érhető el, s pénzügyileg jobban megéri a piacon értékesíteni a termést, mint ha ugyanezen a területen a természetbarát előírások betartása fejében megkapja az AKG támogatást. Így például a lucernaföldek esetében is, ahol a kaszálás idejének és számának korlátozások miatt nem éri meg ezeket bevinni az AKG-ba;
- 19 gazdálkodó (33%) adminisztratív okokra hivatkozott: a legtöbben azt válaszolták, hogy nem volt biztosított a földbérleti szerződés a ciklus teljes időszakaára. 4 gazdálkodó az osztatlan közös tulajdoni formában lévő területeit hagyta ki a programból. A gazdák e kisebb csoportja úgy fogalmazott, hogy csak „a biztos” területeket vitték be a programba, tehát amelyek a saját tulajdonukban voltak;
- 7 (12%) gazdálkodó a 2009-ben kezdődő ciklusba való belépést követően jutott hozzá újabb földekhez, így ezeket ebbe a ciklusba már nem tudta bevinni;
- 3 gazdálkodó (5%) a földkimérés körüli problémák vagy egyéb adminisztrációs nehézségek miatt hagyták ki egyes területeiket;
- 2 gazdálkodó (4%) nem rendelkezett a belépéshez szükséges állatokkal, vagy a megfelelő állatlétszámmal valamennyi gyepterületének csatlakoztatásához.
- 3 gazdálkodó (5%) nem tudott pontos választ adni a kérdésre.

29. ábra: A nem teljes területtel való belépés indoklása

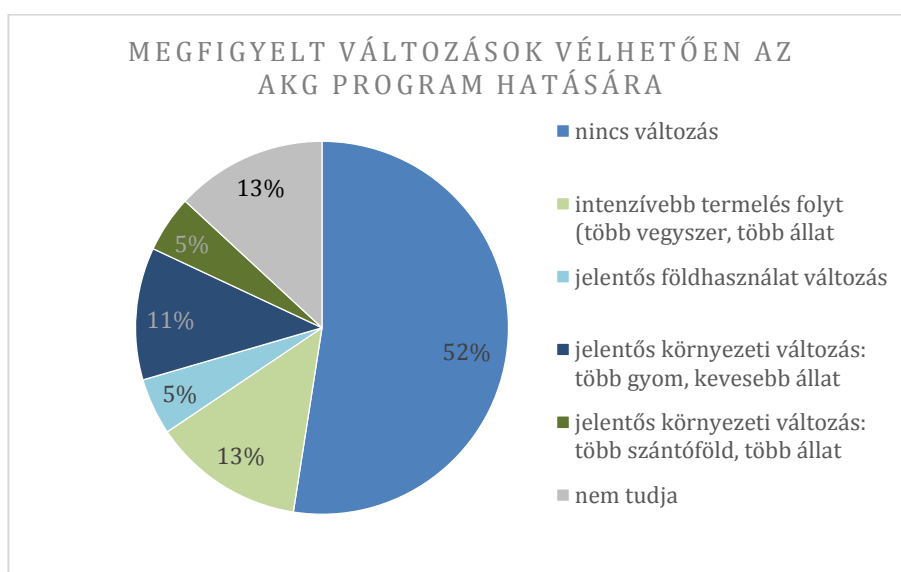
Az AKG-ba bevitt és az AKG-ba nem bevitt területek közötti különbségek

A gazdálkodó AKG-s és nem AKG-s területei közötti különbségekre vonatkozó kérdésünkre csupán 35 értékelhető választ (61%) kaptunk attól az 57 gazdálkodótól, akik nem teljes területtel léptek be a programba. Ezek közül 16 gazdálkodó (45%) válaszolt úgy, hogy van érzékelhető különbség. Közülük 10-en (63%) elmondták, hogy a különbségek a szántók esetében relevánsak: azok a szántók, amelyeket nem vittek be a programba, termékenyebbek és általában nagyobb terméshozamot hoznak. A 16 gazdálkodóból 4 (25%) a különbségeket abban vélte felfedezni, hogy azokra a területekre, amelyeket a KNPI-től bérelnek, szigorúbb természetvédelmi előírások vonatkoznak, így valószínűleg természetvédelmi szempontból különböznek a többi területtől. 2 gazdálkodó a 16-ból nem tudta pontosan meghatározni, hogy miben látja a területek közötti különbözőséget.

A kérdésre válaszoló 35 főből 19 fő úgy gondolta, hogy nincs sem minőségi, sem adminisztrációhoz köthető különbség az AKG-s és nem AKG-s területei között.

Az AKG programba bevitt területek jellemzői a belépést megelőzően

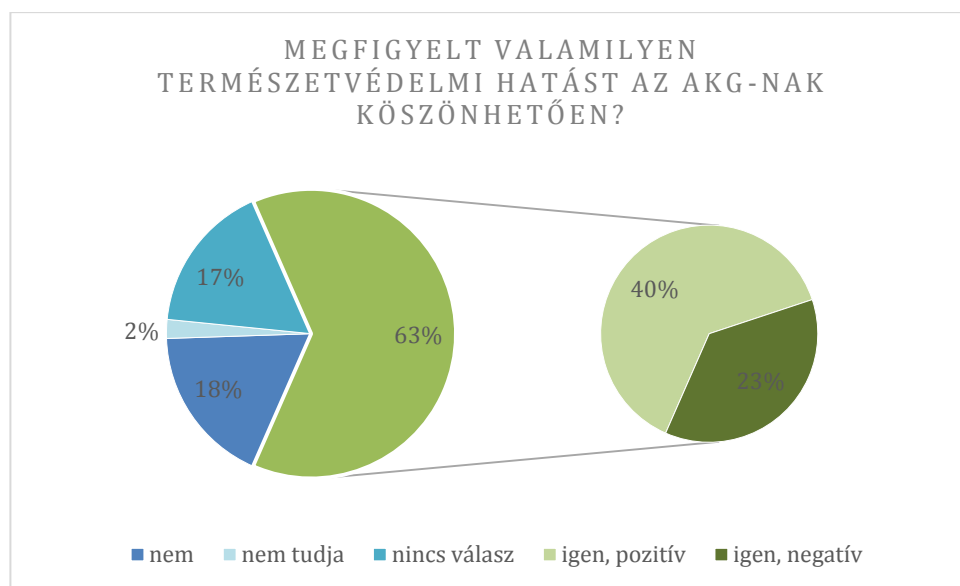
61 gazdálkodó válasza volt kiértékelhető arra a kérdésre, hogy változott-e az AKG-s földterületük mezőgazdasági szempontból a belépést követően (30. ábra). Közülük 32-en válaszolták azt, hogy a területen semmilyen minőségi vagy földhasználati változást nem tapasztaltak a 2004-es időszak előtti állapothoz képest. 12 gazdálkodó szerint szignifikáns különbségek tapasztalhatóak. Közülük 10 gazda szerint változtak a területek, 7 gazda szerint sokkal gyomosabbakká váltak, 2004 előtt több legelő állat volt a földeken, és a vidék szebben nézett ki. 3 gazdálkodó szerint a földek sokkal jobb állapotban vannak most, habár egy gazdálkodó szerint „régén több volt a gyeper, ma pedig több szántóföld van, ami fejlődés”, ami ellentétes a természetvédelmi értékelésekkel. Földhasználat váltásról szintén csak 3 gazdálkodó számolt be: egy fő gyeper telepített szántóföldön, egy fő szántóföldet hozott létre szőlőültetvény helyén, egy pedig megtisztította a szántóföldjét a fáktól és bokroktól, így jelenleg már aktív növénytermesztés zajlik rajta.

30. ábra: A gazdálkodók által megfigyelt változások vélhetően az AKG program hatására.

Természetvédelmi szempontú változások az AKG program hatására a gazdálkodók véleménye alapján

Kérdésünkre, miszerint megfigyelt-e a gazdálkodó bármilyen természetvédelmi változást, amely az AKG programnak tulajdonítható, a gazdák 62%-a igennel válaszolt (31. ábra). E csoport 61%-a (38 fő) pozitívnak ítélte ezt a változást, míg 36%-uk (22 fő) negatív átalakulást figyelt meg. Az előző csoport úgy vélte, hogy változatosabb lett az apróvad állomány és a madárvilág, míg az utóbbi csoport arról számolt be, hogy kevesebb tűzokot lát a területen.

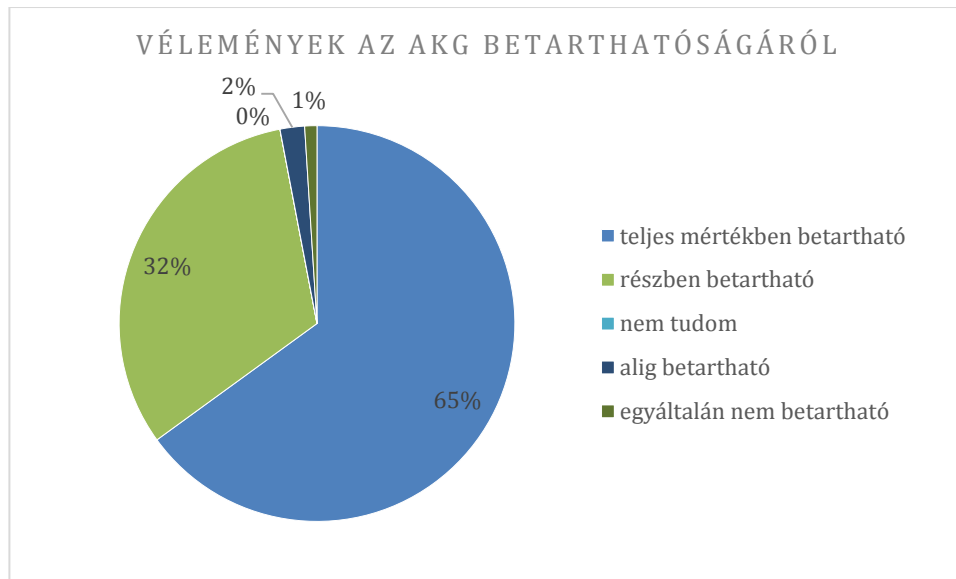

31. ábra: Gazdálkodói vélemények az AKG program természetvédelmi hatásairól

Általános vélemények az AKG programról és az előírásokról

A gazdálkodók a korábbi AKG programok előírásainak betarthatóságáról alkotott véleményét csakúgy, mint a Hevesi-sík esetében, egy 5 fokozatú Likert-skálán mértük fel (1 – teljes mértékben betartható; 2 – részben betartható; 3 – nem tudom; 4 – alig betartható; 5 – egyáltalán nem betartható).

Az eredmények azt mutatják, hogy gazdálkodók legnagyobb része, 65% szerint a program előírásainak gyakorlati betartásával nincs probléma, 32% szerint az előírások egy része betartható, míg másik része kevésbé vagy egyáltalán nem betartható. A gazdálkodók 2%-a úgy gondolta, hogy az előírások alig, míg 1% szerint egyáltalán nem betarthatóak (32. ábra).

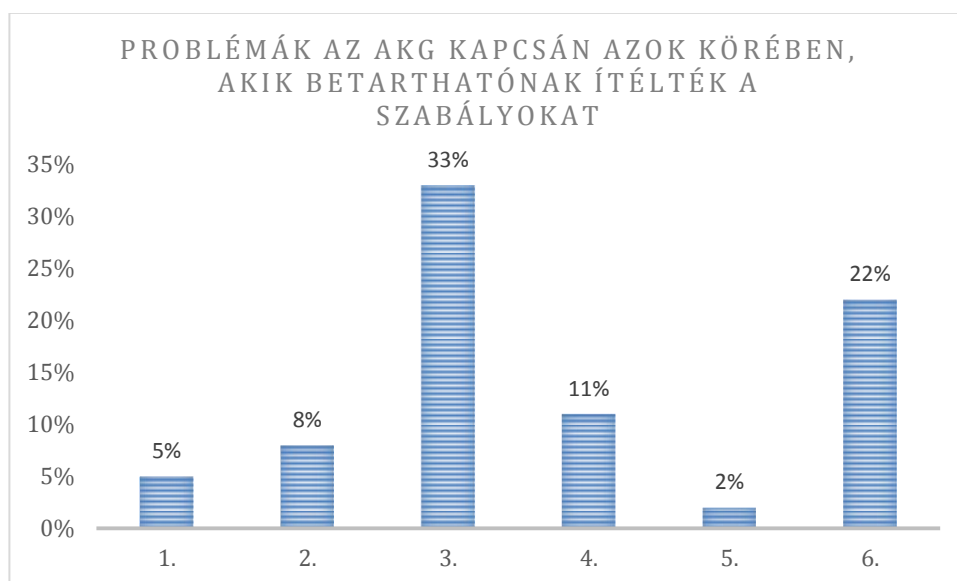

32. ábra: Gazdálkodói vélemények az AKG program előírásainak betarthatóságáról

Az AKG előírásainak betarthatóságára vonatkozó kérdést követően arra is rákérdeztünk, hogy tapasztalt-e a gazdálkodó bármilyen típusú problémát a programmal kapcsolatban. Annak ellenére, hogy az előző kérdésben a gazdálkodók 65%-a úgy nyilatkozott, hogy az előírások betartásával gyakorlati szempontból nincs problémája, 75-en (79%) mégis fel tudtak sorolni konkrét nehézségeket vagy negatív tapasztalatokat, amelyek az AKG program kapcsán merültek fel. Mindebből arra lehet következtetni, hogy habár a gazdálkodók nagy részének nem okoz problémát megfelelni az előírásoknak és betartani azokat, az AKG program végrehajtásával, a célok elérésének módjával nem ért egyet, s így nem tud teljes mértékben azonosulni a programmal, vagy véleménye szerint nem működik jól a rendszer.

A gazdálkodók 65%-a közül, akiknek az előírások betartása nem jelentett problémát, 22% a magas szintű bürokráciát és a túl sok adminisztrációt hozta fel mint negatívum (33. ábra). Véleményük szerint az egységes kérelem évenkénti pontosítása megterhelő. Ezen kívül aránytalanul szigorúak az ellenőrzések, és a határidők, amelyek egyes előírások részét képezik, túl szorosak, merevek. A gazdák 33%-ának véleménye szerint az első kaszálás időpontja túl későn van. A késői kaszálás hozzájárul a gyomok elterjedéséhez, a széna előregszik és tápanyagtartalma lecsökken. Ezen kívül a tűzok fészke körül érintetlenül hagyandó 1 hektáros terület túl nagy kiesést okoz. Ezen gazdálkodók csoportja problémásnak érzi, hogy az AKG program egy, a mezőgazdaságot támogatni kívánó program, mégsem hagyja „megfelelően” gazdálkodni a gazdákat. A gazdák 11%-a szerint a szántóföldi növénytermesztés tűzok élőhely-fejlesztési előírásokkal célprogram szabályai aránytalanul szigorúak (pl. az aratás időpontja), és a vegyszerhasználat ilyen mértékű korlátozása jelentősen hátráltatja a növénytermesztés sikerét. A gazdálkodók e csoportja elmondta, hogy a következő ciklusban biztosan nem fog belépni a szántóterületeivel ebbe a célprogramba. A gazdák 8%-a szerint a táblaszegélyek vegyszermentességére vonatkozó előírás betartása csak hátráltatja a növénytermesztést, mivel a vegyszermentes szegélyek elősegítik a gyomok a rovarkárttevők elterjedését, a kiszórható nitrogén mennyiség túl kevés, vagy nem ért egyet a nitrogén érzékeny területek kijelölésével, és az öntözési korlátozás lehetetlenné teszi egyes gabonák (pl. kukorica) termesztését. 5% szerint a zöldtrágyára vonatkozó előírások problémásak, míg mások (2%) a program egyes természetvédelmi vonatkozású szabályaival nem értettek egyet. Pl. nem értették, hogy miért kell kivágni az

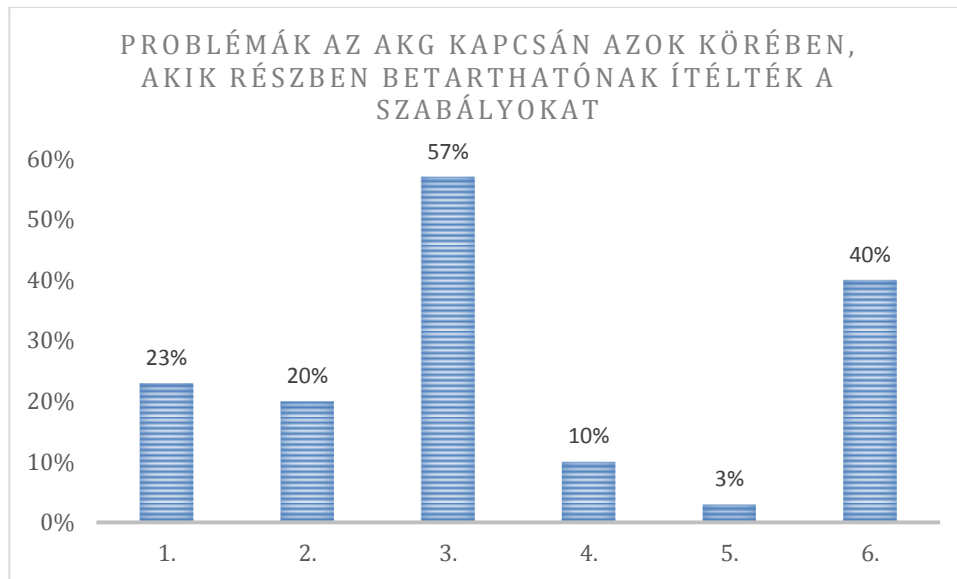
olajfát a szántók szegélyéről, hiszen azok élő- és táplálkozóhelyet biztosítanak a madaraknak, vagy hogy miért kell védeni a varjakat. A gazdálkodók 2%-a elmondta, hogy a tűzok fészke körül hagyott 1 hektáros terület, amelyet érintetlenül kell hagyni, jelentős kiesést jelent a gazdaság számára.

1. vetésszerkezeti előírások problémája: a zöldtrágya problémája;
2. bevétel korlátozás: táblaszegély vegyszermentességének problémája; kiszórható nitrogén mennyiségének vagy a nitrogénérzékeny területek kijelölésének problémája; az öntözés problémája magas bürokrácia és túl sok adminisztráció
3. bevétel csökkenés: a késői kaszálás problémája; tűzok fészke körül hagyott 1 ha problémája; az AKG nem hagy gazdálkodni
4. előírás végrehajtási problémák: problémák a tűzokos szántó célprogrammal
5. természetvédelmi kritika: nem ért egyet néhány természetvédelmi előírással
6. túlbürokratizált rendszer: magas bürokrácia és túl sok adminisztráció

33. ábra: Az AKG kapcsán felsorolt problémák azok által, akik betarthatónak tartják a program előírásait

Azok a gazdálkodók, akik a kérdésre úgy válaszoltak, hogy az előírások részben betarthatóak (32%), a következő problémákat sorolták fel (34. ábra): a gazdálkodók több, mint fele a kaszálás és legeltetés kezdő időpontját kifogásolta, illetve az ebből fakadó anyagi kiesést. A késői kaszálás miatt könnyebben szaporodnak el a gyomok, amelyek ellen a vegyszerkorlátozások miatt nehezebben lehet védekezni. A gazdák 40%-a az AKG programmal járó bürokratikus problémákat és adminisztrációs terheket említette. A harmadik leggyakrabban előforduló (23%) negatív vélemény a zöldtrágya és a lucerna túl magas arányára vonatkozott. A gazdák további 20%-a a vegyszerkorlátozásokat kifogásolta, 10%-uk a szántóföldi növénytermesztés tűzok élőhely-fejlesztési előírásokkal célprogram túl erős szabályait említette negatívumként. Néhány gazdálkodó pedig nem értett egyet azzal, hogy természetvédelmi célból ki kell vágni az olajfákat.

1. vetésszerkezeti előírások problémája: a zöldtrágyára és lucernára vonatkozó arány túl magas
2. bevétel korlátozás: táblaszegély vegyszermentességének problémája; a vegyszerkorlátozás problémája; kiszórható nitrogén mennyiségének vagy a nitrogénérzékeny területek kijelölésének problémája
3. bevétel csökkenés: a késői kaszálás problémája; legeltetés késői kezdő időpontja
4. előírások végrehajtásának problémája: problémák a tűzokos szántó célprogrammal
5. természetvédelmi kritika: nem ért egyet az olajfa kivágásával
6. túlbürokratizált rendszer: magas bürokrácia és túl sok adminisztráció;

34. ábra: Problémák az AKG program kapcsán azok körében, akik részben betarthatónak ítélték a szabályokat

A gazdálkodók, akik szerint az AKG program előírásai alig betarthatóak (2%), a gyomok megállíthatatlan terjedésére hivatkoztak, amely probléma főként a vegyszerhasználat korlátozása miatt jelentkezik. Megemlítették még a bürokratikus és adminisztratív problémákat, valamint azt, hogy az előírásokat az „asztal mellől hozták meg”, s így azok nem alkalmazhatóak a való életben. A legeltetés kései kezdő időpontja szintén a panaszok között szerepelt ebben a csoportban is. Ez utóbbi problémát felerősítik az állattartó gazdák számára a kaszálások késői időpontjaira vonatkozó előírások. Hozzáadták, hogy a késői legeltetés és kaszálás megnehezíti a gyomok terjedésének megállítását is.

A gazdák azon hányada (1%), akik szerint az AKG előírásai egyáltalán nem betarthatóak, azzal indokolták véleményüket, hogy a gyepek és a lucerna késői kaszálása ellehetetleníti az állattartást. A gazdaság nem képes fenntartani saját magát, mivel az állatok számára más gazdaságoktól kell megvásárolni a téli takarmányt, ami gazdasági szempontból igen hátrányos.

Változások az AKG kifizetés kimaradásának hatására

Az AKG kifizetés hiánya a 2014-2015-ös gazdálkodási évben a Dunavölgyi-sík MTÉT-n gazdálkodók körében is jelentős változásokat hozott. A következőkben bemutatjuk, hogy a gazdálkodók közül hányan változtattak a mezőgazdálkodási tevékenységükön, mit csináltak másképp, s hogyan változtatták meg terveiket az AKG nélküli évben.

A gazdálkodási szokások változása a 2014-2015-ös gazdálkodási évben az AKG kifizetés kimaradásának hatására

A gazdálkodók közül 45 fő (47%) válaszolta azt, hogy az AKG kimaradása miatt változtatott a gazdálkodásán. Ugyancsak 45 fő (47%) annak ellenére is betartotta a 2014-2015-ös gazdálkodási évben az AKG korábbi előírásait, hogy tisztában volt azzal, hogy nem kap az előírások betartása fejében kifizetést, s AKG ellenőrzések sem lesznek. 5 gazdálkodó esetében nem kaptunk kiértékelhető választ a kérdésre. Azok, akik a kifizetés hiányában is betartották a szabályokat, a következőkkel indokolták döntésüket (6. táblázat):

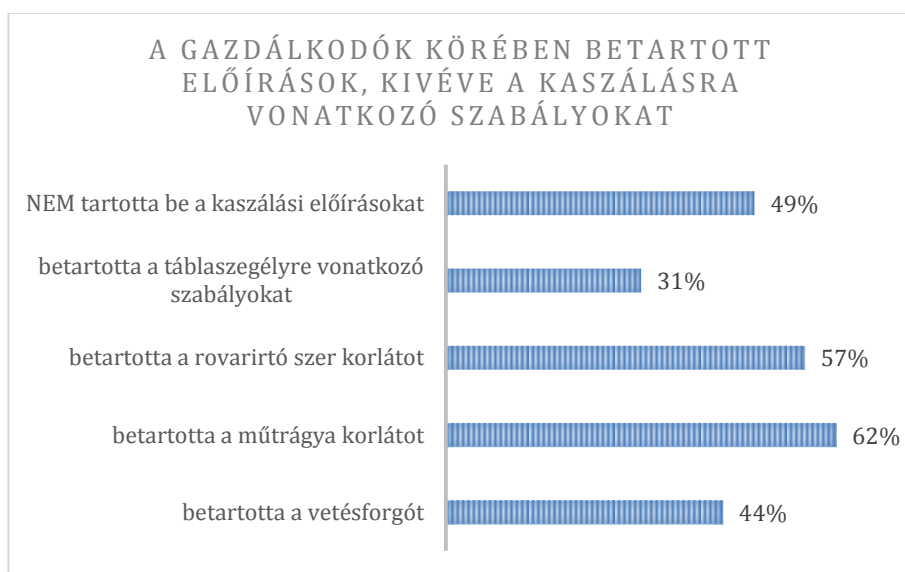
Indoklás	Indoklás megoszlása (%)
Mert a területeiket a KNPI-től bérlik/vagy nemzeti parki területekkel szomszédosak/ a Natura 2000 vagy a nitrátérzékeny területekre vonatkozó szabályozás alá esik	27
Mert attól tartottak, hogy a következő AKG ciklus előírásainak esetleg nem tudnak megfelelni, ha nem tartják be a szabályokat, az ebből fakadó kockázatot a minimálisra akarták csökkenteni	13
Mert egyetért az AKG szabályaival	20
Rutinból	16
Mert nem érte meg változtatni (pl. több műtrágyát használni) a termőföldek egyébként is gyenge minősége miatt, vagy mert nem volt tér a kísérletezésre, „etetni kell az állatokat”	9
Nem válaszolt	15

6. táblázat: Gazdálkodói indokok, amiért az AKG kifizetés és ellenőrzés hiánya mellett is betartották az előírásokat

A gazdálkodók jelentős része (61%) azt a választ adta, hogy kivétel nélkül az összes (korábbi) AKG előírást betartotta (nem úgy, mint a Hevesi-sík MTÉT-n, ahol a gazdálkodók jelentős része csak bizonyos előírásokat tartott be), úgy mint a vetésforgó, beleértve az ugar meghagyását; a műtrágya és rovarirtó szer korlát; a táblaszegélyek meghagyása és vegyszermentessége; a madárbarát kaszálás; a területre kihajtott állatok létszáma.

Mi több, azon gazdálkodók 23%-a (12 fő), akik elmondásuk szerint nem követték ebben az évben az AKG szabályokat (a teljes minta 53%-a), a fent felsorolt előírásokat szintén betartották, csupán az első kaszálás idején és a kaszálások számán változtattak: korábban és többször kaszáltak a korábbi AKG-s évekhez képest (35. ábra). Ha a kaszálási előírások be nem tartásától eltekintünk, akkor összességében 95 gazdálkodóból 57 (60%) nem változtatott a korábbi gazdálkodási gyakorlatán.

A fenti adatok világosan láttatják, hogy a gazdálkodókat érzékeny érinti a kaszálásra vonatkozó előírás: ha a kaszálásra vonatkozó előírás kivételével az összes többi szabályt be is tartották, jelentős részük ezt úgy értékelte, hogy számottevően változtattak a gazdálkodási gyakorlatukon az AKG nélküli évben.

35. ábra: A gazdálkodók által betartott AKG előírások, **kivéve** a kaszálásra vonatkozó előírásokat

Összefüggés vizsgálatok

Pearson-féle korrelációs együttható vizsgálatot végeztünk a Dunavölgyi-sík MTÉT-n, hogy feltárjuk milyen kapcsolat áll fenn az előírások vizsgált évben történő elhagyása, valamint a következő változók között:

- a nemzeti park igazgatósággal kapcsolatos konfliktusok előfordulása
- Natura 2000 területek mennyisége
- az igazgatóságtól bérelt területe,
- juhtartás
- szarvasmarha tartás
- mindkét állat tartása
- földbirtokméret

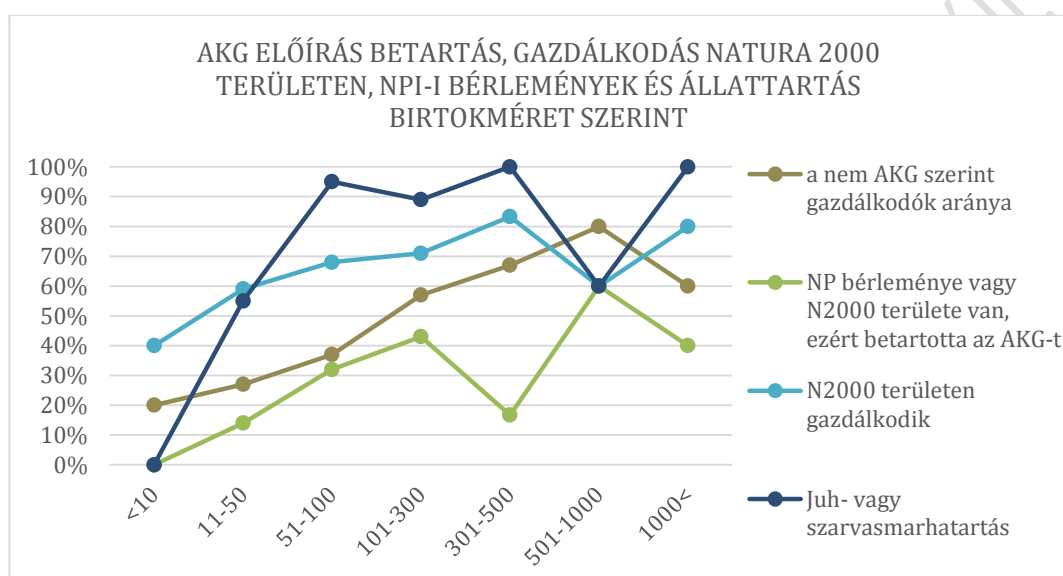
A vizsgált változó-párokat és a párok között fennálló kapcsolat erősségére utaló phi értékeket a 7. táblázat mutatja:

Változók	A nem AKG szerinti gazdálkodás az AKG nélküli évben (phi érték)
Földbirtokméret	0,27
Nemzeti Park Igazgatósággal fennálló konfliktus	0,06
N2000 területen való gazdálkodás	0,07
NPI bérlemény vagy N2000 területen gazdálkodik	-0,02
Juhtartás	0,098
Szarvasmarhatartás	-0,01
Juh vagy szarvasmarhatartás	0,02

7. táblázat: A nem AKG előírások szerinti gazdálkodás és más, a gazdálkodáshoz kapcsolódó változók közötti összefüggések

Az eredmények gyenge és lényegtelen kapcsolatot mutatnak, kivéve a földbirtokméret és a másképp gazdálkodás az AKG nélküli évben változók esetében, ahol szuggesztív pozitív korreláció figyelhető meg 0,27-es phi értékkel. Ez arra utal, hogy **minél nagyobb méretkategóriába estek a vizsgált gazdaságok, annál nagyobb valószínűséggel gazdálkodtak másképp az AKG nélküli évben a korábbi évekhez viszonyítva**. Ahhoz, hogy ezt az összefüggést határozottabban alá tudjuk támasztani, további vizsgálatok szükségesek, amelyek jelen tanulmány keretein túl mutatnak.

Ezt az eredményt tovább vizsgálva megnéztük, hogy milyen korreláció áll fenn a különböző földbirtok kategóriákba tartozó gazdaságok és a nem AKG előírások szerinti gazdálkodás között. A Dunavölgyi-sík MTÉT esetében ugyanazt a 7 földbirtok kategóriát használtuk, mint a Hevesi-sík MTÉT esetében.

36. ábra: Összefüggés a földbirtokméret és a nem AKG előírások szerinti gazdálkodás között a Dunavölgyi-sík MTÉT-n

A vizsgált korrelációk közül a földbirtokméret és a nem AKG előírások szerinti gazdálkodás az AKG nélküli évben változók közötti gyenge pozitív lineáris kapcsolat kiemelendő (36. ábra). Ugyancsak pozitív kapcsolat van a nagyobb földméret, a juhtartás és a másképp gazdálkodás között.

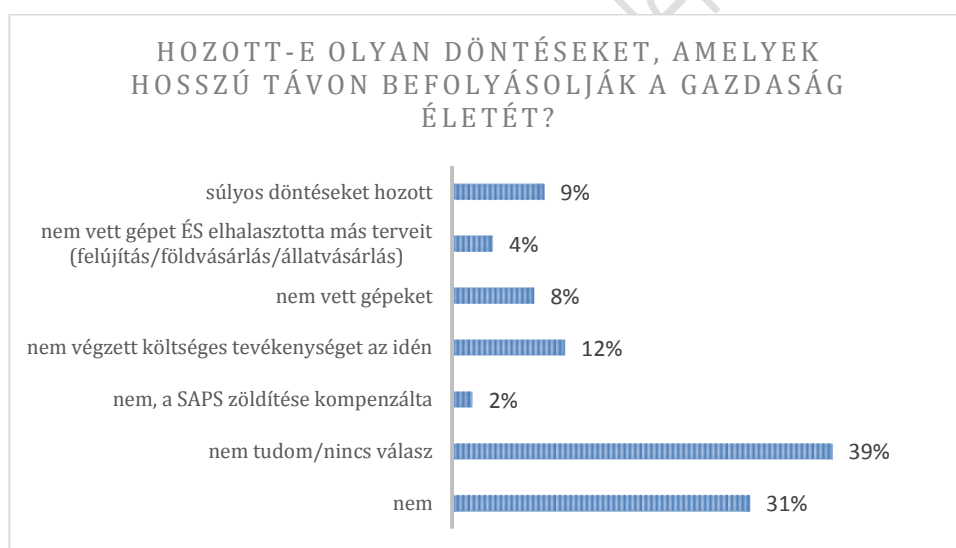
A jelent tanulmányban nem részletezett khi-négyzet vizsgálat azt mutatta, hogy nincs lényeges különbség a birtokméret és a nem AKG előírások szerint gazdálkodók között ($p=0,1$), bár a fenti trend a 37. ábrában azt jelzi, hogy érdemes lenne további elemzést végezni csoportosított birtokméretekkel.

A fenti eredmények szerint az állattartás (főként a juhtartás), és a nem AKG előírások szerinti gazdálkodás között pozitív összefüggés fedezhető fel. Visszautalva korábban bemutatott eredményünkre, amely szerint a Kiskunságban kiemelkedő számban kaszáltak korábbi időpontban az AKG nélküli évben, az állattartásnak jelentős szerepe volt abban, hogy ezek a gazdálkodók nem tartották be az AKG előírásait.

Az AKG kifizetés hiányának pénzügyi hatásai

Ahogy azt a Hevesi-sík MTÉT esetében is tettük, a Dunavölgyi-sík MTÉT-n gazdálkodóknak is feltettük a kérdést, hogy a gazdaság teljes bevételéhez képest hány százalékot tesz ki az AKG támogatás. A kérdésre 63 gazdálkodó válaszolt számszerű adattal. Az általuk adott válaszok alapján az átlagos bevétel veszteség 25% volt a vizsgált évben, tehát az AKG kifizetés az összbevételük egynegyedét teszi ki. A 63 gazdálkodón felül sokan inkább körülírták, szavakban fejezték ki, hogy az AKG a gazdaság összbevételének jelentős részét teszi ki.

Arra a kérdésre, hogy az AKG kifizetés hiánya milyen konkrét következményekkel járt a gazdaságra nézve, 28 gazdálkodó a 95-ből (29%) úgy válaszolt, hogy a kiesés nem okozott semmilyen változást a gazdaság életében. Többen azzal magyarázták ezt, hogy számítottak az AKG kimaradására, így előre takarékoskodtak, illetve volt elég tartalékuk erre az évre. A gazdák 13%-a elhalasztotta az erre az évre tervezett gépvásárlásait és emellett a gazdasággal kapcsolatos más beruházásait is. 7 gazdálkodó komoly intézkedésekre kényszerült, úgy, mint hitel felvétel, alkalmazottak elbocsájtása, illetve 4 gazdálkodó úgy döntött, hogy eladja a gazdaságot és felhagy a mezőgazdálkodással; ehhez a döntéshez jelentősen hozzájárult az AKG kimaradása. Összességében tehát a gazdálkodók 10%-a hozott komoly pénzügyi döntéseket ebben az évben az AKG kimaradásának hatására (37. ábra).

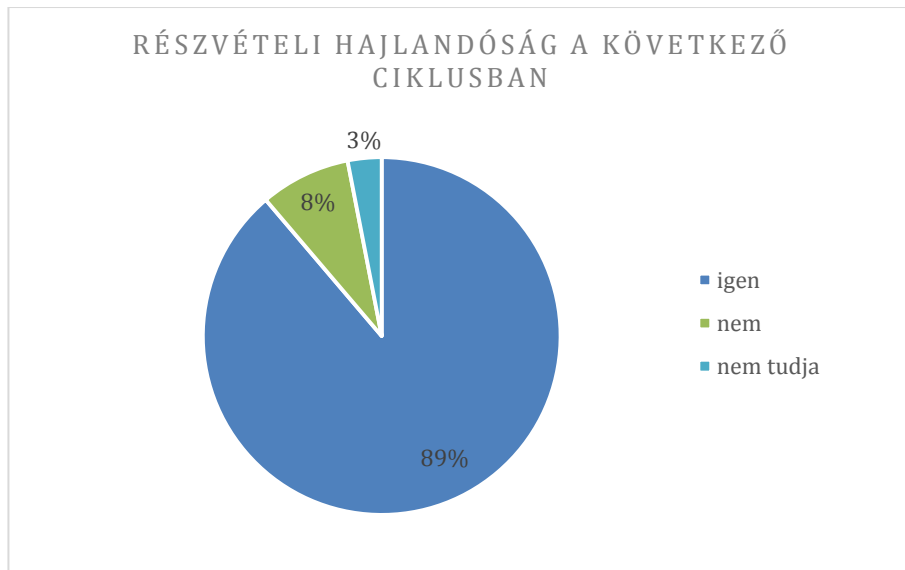
37. ábra: Gazdálkodói döntések az AKG kifizetés hiányában, amelyek hosszú távon befolyásolhatják a gazdaság életét

Az AKG és a jövő

A gazdálkodók 89%-a (87 fő) tervezi, hogy a következő ciklusban is részt vesz (38. ábra).

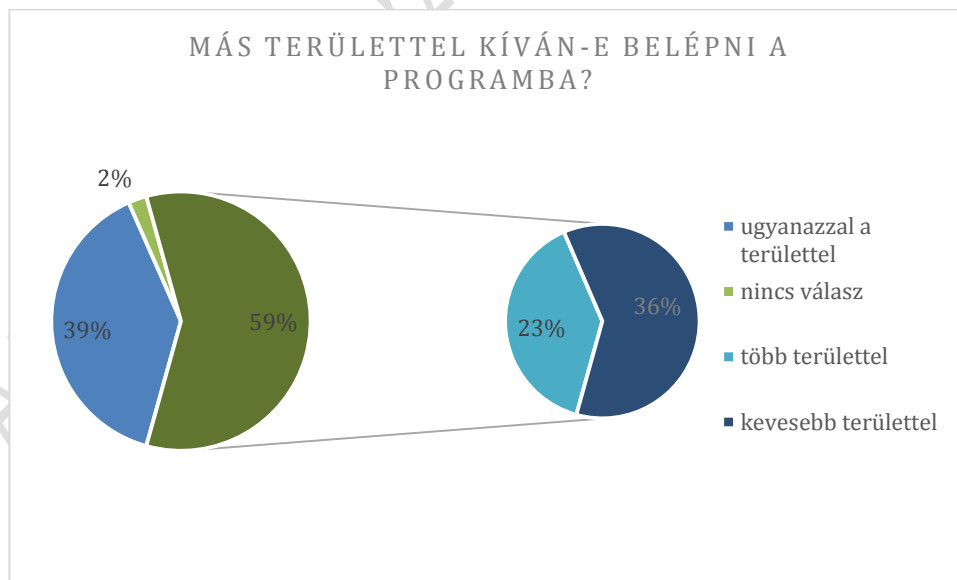
A gazdálkodók 8%-a nem kíván a következő AKG programban részt venni. Közülük 3 gazdálkodó azzal indokolta döntését, hogy az előírások túl szigorúak, 2 gazdálkodó szerint a kifizetés összege a szántóföldekre túl kevés, így nem éri meg belépni, hiszen az AKG program előírásai nélkül hatékonyabban tudnak gazdálkodni a területeiken.

3 (3%) gazdálkodó a felméréskor még nem döntötte el, hogy részt fog-e venni a programban vagy sem. Döntésüket attól tették függővé, hogy vajon pénzügyileg mennyire érné meg újra belépni a programba.

38. ábra: Résztvételi hajlandóság a következő AKG ciklusban

Azok közül a gazdálkodók közül, akik terveik szerint újra belépnek a programba, 53-an a korábbiaktól eltérő kiterjedésű területekkel pályáznak majd. Közülük 31 fő (58%, a teljes minta 36%-a) kevesebb területtel tervezi a belépést. E csoportból 27 gazdálkodó (a kevesebb területtel belépő almintá 87%-a) úgy nyilatkozott, hogy a következő ciklusba csak a KNPI-től bérelt legelőkkal és kaszálókkal pályáznak, a szántóföldekkel nem, mert ezeken sokkal intenzívebben kívánják majd termelni. A maradék 4 gazdálkodó a kevesebb területtel való pályázást azzal indokolta, hogy az elmúlt 12 hónapban nem sikerült meghosszabbíttatniuk a bérleti szerződéseik egy részét, illetve a kis parcellákon nehézkes a vetésforgó betartása, így ezeket a területeket nem kívánják bevinni a programba.

39. ábra: A gazdálkodói válaszok a következő programba bevinni kívánt területekre vonatkozóan

20 gazdálkodó (38%) a korábbiaknál több AKG-s területtel tervezi a jövőt. Nagy részük az elmúlt időszakban földvásárlással vagy bérléssel újabb területekhez jutott, így azokat is beviszi majd a programba, vagy a korábbiaktól eltérően nem csak a földek egy részét, hanem valamennyi területével pályázni fog.

2 fő nem adott választ arra, hogy kevesebb vagy több területtel kíván majd részt venni a következő programban.

A tanulmány szerzői jogvédelem alatt áll.

Dunavölgyi-sík MTÉT eredményeinek összefoglalása

A Dunavölgyi-sík MTÉT-n végzett felmérés legfontosabb eredményeit a következő pontokban foglaljuk össze:

- A vizsgált területen a legnépszerűbb a gyepgazdálkodás túzok élőhely-fejlesztési célprogram (a gazdák 62%-a lépett be), ezt követi a szántóföldi növénytermesztés túzok élőhelyfejlesztési előírásokkal célprogram (a gazdák 46%-a csatlakozott).
- A gazdálkodók a programba való belépést elsődlegesen az anyagiakkal indokolták. A felmérésből kiderült, hogy egy átlagos kiskunsági gazdálkodó számára az AKG támogatás a teljes bevétel kb. 25%-át teszi ki.
- A Dunavölgyi-sík MTÉT vizsgálatban részt vevő gazdálkodói az AKG nélküli évben „óvatosabban” gazdálkodtak. A legtöbben előre felkészültek az AKG támogatás nélküli évre, s többet tettek félre az előző évi bevételből. Mások nem végeztek költséges tevékenységeket. A gazdálkodók körülbelül egytizede azonban súlyos döntéseket hozott, pl. hitelt vett fel, vagy elhalasztotta beruházási terveit.
- Azokat a szántóterületeket, amelyekre természetvédelmi előírások nem vonatkoznak, a gazdálkodók tudatosan inkább termelésre használták, vagyis intenzívebben, a termésátlagok maximalizálására törekedve gazdálkodtak ezeken. Azok a területek, amelyek adminisztratív vagy tulajdonjogi szempontból problémásak, nagyobb eséllyel maradnak ki a programból. Sokan csak azokkal a területekkel lépnek be, amelyek „biztosak” (pl. saját tulajdonban vannak, vagy hosszú távú bérleti szerződéssel rendelkeznek)
- A gazdálkodók több, mint fele nem érzékelt az AKG-ba bevitt területein semmilyen változást mezőgazdasági szempontból.
- A gazdálkodók döntő többsége betarthatónak vagy részben betarthatónak tartja az AKG előírásait, ám sokan nem értenek egyet bizonyos előírásokkal, ill. többeknek problémát jelent a megnövekedett adminisztráció, és a rugalmatlan szabályozás vagy ellenőrzés.
- Egyenlő arányban voltak azok, akik betartották és akik nem tartották be a korábbi AKG előírásokat a 2014-2015-ös kifizetés nélküli évben. Akik betartották, azok közül a legtöbben azért, mert amúgy is védett vagy Natura 2000 területen gazdálkodnak. A gazdák 13%-a csak a kaszálás idején és számán változtatott, s minden más előírást betartott. A gazdálkodókat érzékenyen érinti a kaszálásra vonatkozó előírás: ha ennek kivételével az összes többi szabályt be is tartották, jelentős részük mégis ezt úgy értékelte, hogy számottevően változtattak a gazdálkodási gyakorlatukon az AKG nélküli évben.
- A gazdálkodók 89%-a azt tervezi, hogy be fog lépni a következő AKG ciklusba. Közülük a felénél többen a korábbi évekhez képest kevesebb területet visznek be a programba. Sokan csak a védett vagy a nemzeti park igazgatóságtól bérelt területekkel tervezik a belépést, a szántókkal viszont nem. Akik egyáltalán nem lépnek be az új ciklusba, azok a szigorú előírásokkal, a kifizetési összeg alacsony mértékével indokolták döntésüket.
- A vizsgálatok pozitív kapcsolatot mutattak ki az állattartás (főként a juhtartás) és a nem AKG előírások szerinti gazdálkodás között, tehát az állattartásnak jelentős szerepe volt abban, hogy ezek a gazdálkodók nem tartották be az AKG előírásait.

Köszönetnyilvánítás

Köszönettel tartozunk a felmérésben közreműködő valamennyi gazdálkodónak és falugazdásznak, a helyieknek, hogy segítőkészek és kérdéseinkre nyitottak voltak. Köszönjük továbbá a kérdőívezés lebonyolításában közreműködő kollégáinknak, különösen Sándor Annának, hogy lelkes és alapos munkájukkal hozzájárultak a felmérés sikerességéhez.

A tanulmány felhasználása:

Minden jog fenntartva. A kiadvány bármely részének sokszorosítása, adatainak bármilyen formában (nyomtatott vagy elektronikus) történő tárolása vagy továbbítása, illetőleg bármilyen elven működő adatbázis kezelő segítségével történő felhasználása csak a kiadó előzetes írásbeli engedélyével történhet.

Irodalomjegyzék

Környezetvédelmi, Környezetgazdálkodási Felsőoktatási Alapítvány (szerk.) (2009): Magas Természeti Értékű Területek Programja. Felelős kiadó: Haraszty László, p. 3, Gödöllő-Budapest

Kalóczkai, Á. (2012) Agrár-környezetgazdálkodás a Peszéradacsi réteg gazdálkodóinak szemszögéből. Természetvédelmi Közlemények 18. pp. 257-266.

Kovacs, E.K. (2014) Farming for Subsidies: Lived Realities of Agri-Environment in Hungary. PhD Thesis, The University of Cambridge, Cambridge, UK.

Kovacs, E.K., (2015) Surveillance and State-making through EU Agricultural Policy in Hungary, Geoforum 64:168

Kovacs, E.K., (2016) Rural Marginalities: the “differentiated” countryside in Hungary, Ch. 11, in Lancione, M. (ed), Assembling Life at the Margins, Routledge: London.

Internetes hivatkozások:

http1: <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/regiok/mezoter10.pdf>

http2: https://vgtszolnok.files.wordpress.com/2011/04/2_9_hevesi-sik.pdf

http3: http://www.matramuzeum.hu/e107_files/public/docrep/29Kovacs_Zsofia.pdf

http4: http://bnpi.hu/doc/jelentes_bnpi_2011-03-14.pdf